

SHRI SHIVAJI EDUCATION SOCIETY, AMRAVATI'S

SHRI SHIVAJI ARTS, COMMERCE AND SCIENCE COLLEGE, MOTALA

(NAAC Re-accredited with C Grade with CGPA 1.86)

ISO 9001: 2015 Certified College

3rd Cycle
Assessment & Accreditation by NAAC

CRITERION – III

Research, Innovations and Extension

Q₁M – 3.3.1 Number of research papers published per teacher in the Journals notified on UGC website during the last five years.

Shri Shivaji Education Society Amravati's

**SHRI SHIVAJI ARTS, COMMERCE & SCIENCE COLLEGE,
MOTALA, DIST. BULDHANA (M.S.)**

(NAAC Re-accredited with C Grade with CGPA 1.86)

○ College Code : 317 ○ E-mail : ssacscm317@gmail.com ○ Website : www.sscmotala.ac.in ○ Cell No. : 9422945519 ○

Shri. Harshvardhan P. Deshmukh

President
Shri. Shivaji Education Society, Amravati

Dr. Gajanan N. Jadhao

M.A., Ph.D., B.Ed.
Principal

Outward No. SSACSCM/.....

Date: 20/05/2023

Declaration

This is to certify that the information, reports, true copies of the supporting documents, numerical data, etc. furnished in this file have been verified by the IQAC and the Head of the Institution. The data is found correct.

Hence the certificate.

IQAC CO-ORDINATOR
Shri Shivaji Arts, Commerce
and Science College, Motala

Principal
Shri Shivaji Arts, Commerce
& Science College Motala,
Distt. Buldana

Index Table No. 3.3.1.1: Number of research papers in the Journals notified on UGC CARE year wise during the last five years. List of papers published by faculty members;

Sr. No	Title of paper	Name of the author	Page No.
2021-22			
1	Ambedkari Shahir: Waman Dada Kardak	Prof. N.N. Maskar	05
2	Ecology And Behaviour of Hemidactylus Leschenaultia (Dumeril and Bibron, 1836) From Buldhana District.	Thakur A.C.	12
3	The Modernist Poetry or Modernist Sensibility: It's Important Features	Prof. C.N. Rathod	17
2020-21			
1	The Indian Economy Is in Dire Straits Due to Corona	Purushottam Rangrao Chate	18
2	Advantages and Disadvantages of Online Learning	Purushottam Rangrao Chate	25
3	PPST Covid-19 Situation in a Facile Approach for The Synthesis and Spectral Characterization of Coumarine Derivatives	D.L.Make, M.S. More, B.S.Bhise	30
2019-20			
1	Synthesis And Spectral Characterization Of 2-Azitinone Derivatives	M. S. More, N.V.Rathod,B.G.Kharode, B.S.Bhise ,D.L.Maske, Sudhakar R. Bhusare	40
2	Further Study of Sahnianthous from Deccan Intertrapean Beds of Chindwara District of Madhya Pradesh, India	R.W. Ukey	43
2017-18			
1	Role Of Banking Sector in Government Scheme	Prof. G.S. Kiroche	48

3.3.1: Number of research papers published per teacher in the Journals notified on UGC care list during the last five years

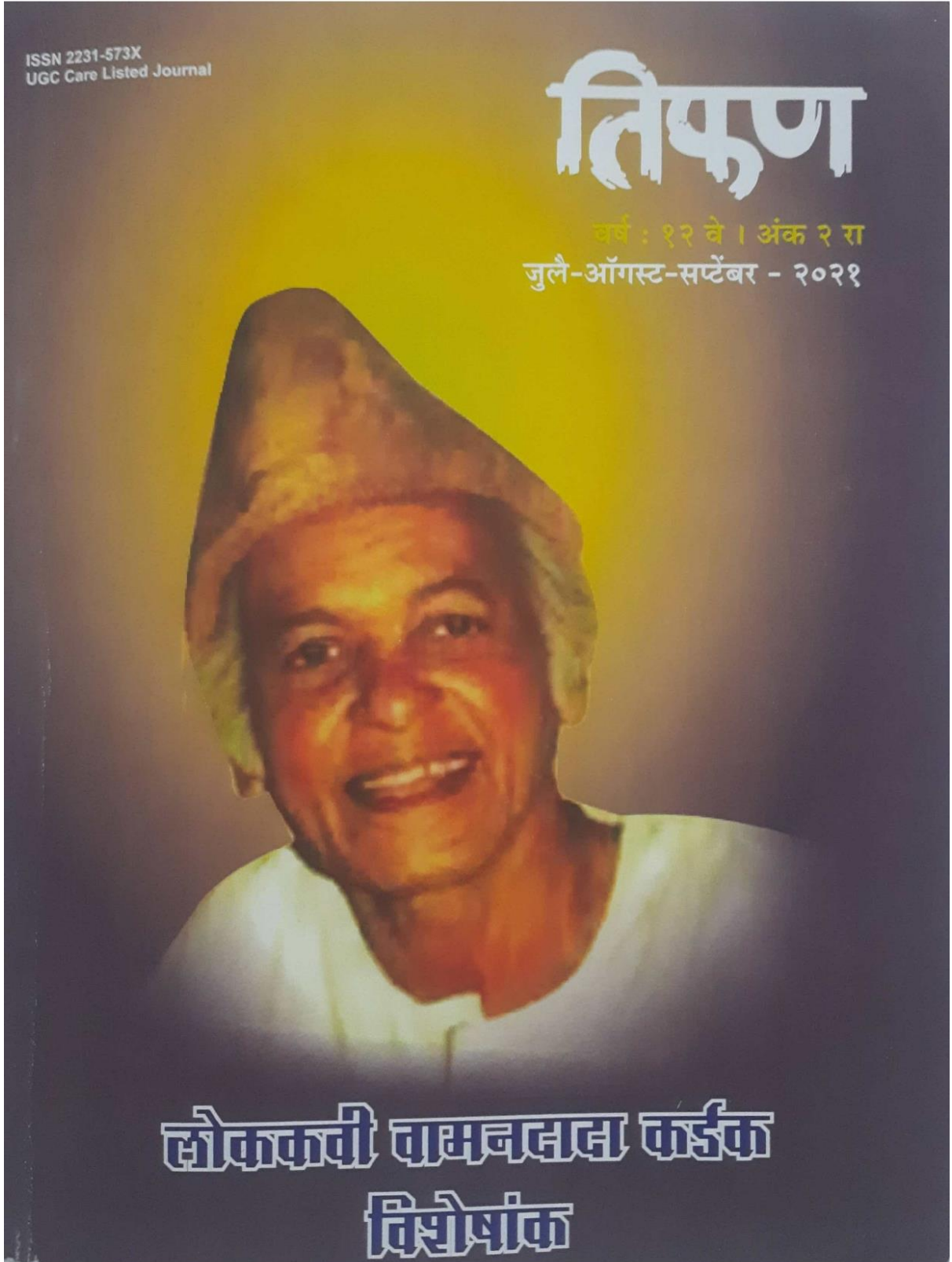
3.3.1.1: Number of research papers in the Journals notified on UGC CARE list year wise during the last five years

Year	2021-2022	2020-2021	2019-2020	2018-2019	2017-2018
Number	03	03	02	00	01

IQAC CO-ORDINATOR
 Shri Shivaji Arts, Commerce
 and Science College, Motala

Principal
 Shri Shivaji Arts, Commerce
 & Science College Motala,
 Distt. Buldana

33.	आंबेडकरी शाहीर : वामनदादा कर्डक - प्रा. सौ. नंदा निवृत्ती मास्कर	135 - 137
34.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतरचनेतील शैलीविशेष – गेयता - डॉ. जया जितेंद्र कदम	138 - 141
35.	महाकवी वामनदादा कर्डक : आंबेडकरी तत्वज्ञानाचा काल-आज व उद्याचा चेहरा - प्रा. डॉ. सोपान माणिकराव सुरवसे	142 - 145
36.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची स्त्रीगीते - डॉ. देवमन दत्तुजी कामडी	146 - 155
37.	वामनदादा कर्डक यांची गझल रचना - डॉ. सुखदेव इधारे	156 - 159
38.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकर दर्शन - प्रा. डॉ. बादलशाहा डोमाजी चव्हाण	160 - 166
39.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता - डॉ. राजाराम अं. झोडगे	167 - 170
40.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या काव्यातील सामाजिक बांधिलकी : शोध व स्वरूप - प्रा. निखिल भिकाजी उंबरकर	171 - 173
41.	तुकोबांच्या कुळातील लोककवी: वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. विठ्ठल खंडूजी जायभाये	174 - 178
42.	आंबेडकरी चळवळीचा तेजोमय दीप - प्रोफेसर डॉ. शैलेश विश्वनाथ त्रिभुवन	179 - 181
43.	आंबेडकरवादी लोकशाहीर वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. बडुरे राजू सायन्ना	182 - 184
44.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची लोकगीते - प्रा. डॉ. विलास खुणे	185 - 187
45.	शोषितांचा हृदयस्पर्शी आवाज : महाकवी वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. सं बोधी एम. देशपांडे	188 - 191
46.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची राष्ट्रीय कविता - प्रा. डॉ. विश्वास शं. पाटील	192 - 194
47.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता - डॉ. रंजना मधुकर कदम	195 - 200
48.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्वज्ञान - प्रा. डॉ. साहेबराव भानुदासराव शिंदे	201 - 204
49.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या गीतांचे स्वरूप आणि विचार - प्रा. डॉ. चंद्रशेखर निवृत्ती एंगडे प्रा. संजय नामदेवराव आठवले	205 - 210

ISSN 2231-573X
UGC Care Listed Journal
MAH MAR 34737/13/1/2009-TC

माणसा इथे मी तुझे गीत गावे
असे गीत गावे तुझे हीत व्हावे ॥१॥

असे गोड नाते तुझ्याशी जडावे
तुझ्या संकटाशी इथे मी लढावे ॥१॥

तुझ्याच भुकेचे कोडे उलगाडावे
तुझे दुःख सारे गळूनी पडावे ॥२॥

एकाने हसावे लाखाने रडावे
जुने सारे सारे असे ना उरावे ॥३॥

इथे सारे सारे नवे पेरताना
वामनापरी मी तुझे हात व्हावे ॥४॥

- लोककवी वामनदादा कर्डक

हा अंक मालक, मुद्रक, प्रकाशक, शिवाजी हुसे यांनी रुद्रायणी ऑफसेट, सिडको, औरंगाबाद येथे छापून
'शिवार', श्रीराम कॉलनी, हिवरखेडा रोड, कन्नड, ता. कन्नड जि. औरंगाबाद येथे प्रसिद्ध केला.
E-mail : editortiphan2009@gmail.com

आंबेडकरी शाहीर : वामनदादा कर्डक

- प्रा. सौ. नंदा निवृत्ती मास्कर
श्री शिवाजी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
मोताळा, जि. बुलडाणा

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या दलितमुक्ती लढयातून साकारलेल्या दलित साहित्य आणि चळवळीला नवे भान प्राप्त झाले, त्यातून दलितांच्या आत्ममुक्तीचा स्वत्वाचा शोध घेतांना दलित साहित्य चळवळीला नवे नवे धुमारे फुटले. एक नवे अनुभूतीचे क्षेत्र, भाषिक व वाङ्मयीन विषयाच्या दृष्टीनेही लेखन करतांना मराठी साहित्याच्या कक्षा रुंदावल्या. दुसऱ्या बाजूनेही साहित्य विश्व अनुभवदृष्ट्या अधिक समृद्ध झाले. विशेषतः दलित काव्यलेखनाला फुले- आंबेडकरी चळवळीचे अधिष्ठान आहेच. त्या अनुषंगाने समस्त कवी मंडळींनी आपले उध्दारकर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व म. फुले यांच्याविषयी दलित कवितेत निःस्सीम कृतज्ञता व्यक्त करतांना आपले प्रेरणास्थानही स्पष्ट केले. आंबेडकरी विचार आत्मसात करतांना नकार, विद्रोह, बंडखोरी स्वीकारून आपल्या कवितेत दलित कवी-कवयित्रींनी मानवतेची प्रतिष्ठापण करतांना स्वातंत्र्य समता, न्याय व बंधुता ही मूल्ये कवितेतून अधोरेखित केली त्यांच्याशी संबंधीत असलेली पुण्यभूमी महाडचे चवदार तळे, नागपूरची दीक्षाभूमी आणि मुंबईची चैत्रभूमी इ. घटनांना दलित कवितेत मानाचे स्थापन प्राप्त झाले आहे. "माणूस" म्हणून जगण्याची जिद्द हा या कवितेचा केंद्रबिंदू आहे. मानवी स्वातंत्र्याचा जयघोष करणारी ही दलित कविता अनुभवसंपन्न स्फोटक उक्त, व्यथावेदनांना वाट करून देते. आपल्यावरील अन्याय, जुलूम, अत्याचार, शोषण यांच्याविरुद्ध दलित कवितेने आवाज उठवून तीव्र निषेधाच्या भावना शब्दबद्ध करून प्रस्थापित संस्कृतीला- सवर्णांना जोरदार फटाकरले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या चळवळींना प्रमाण मानून दलित शाहीर आणि कवींनी आंबेडकरी विचार जोपासत त्यांना घोरोघरी पोहचविले.

आंबेडकरी शाहीर वामनदादा कर्डक :

लोककवी, महाकवी वामनदादा कर्डक हे प्रसिद्ध मराठी शाहीर, कवी आणि आंबेडकरी चळवळीतील कार्यकर्ते होते. सुमारे पाच- सहा दशके वामनदादा लिहित होते आणि गात होते. त्यातून त्यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर ह्या युगपुरुषाचा संदेश आणि तत्वज्ञान, महाराष्ट्राच्या गावोगावी खेडयापाडयांत आणि घराघरांमधून पोहचविले. बुध्द, फुले, आंबेडकर यांचा विचार हा वामनदादांचा श्वास होता, ऊर्जाकेंद्र होते. वामनदादांच्या गीतांचे विषय बाबासाहेबांचे गुणगाण त्यांचे विचार बुध्दाचा धम्म, सामाजिक प्रबोधन हे तर होतेच शिवाय डॉ. बाबासाहेबांच्या महानिर्वाणानंतर रिपब्लिकन पक्षात झालेली फटाफुट आणि समाजात माजलेली दुही हा ही वामनदादांच्या चित्तेचा आणि उद्रेगाचा विषय त्यांनी गीतांमधून मांडला या बाबतीत लोककवी, शाहीरवामनदादा कर्डक म्हणतात

"भीमराव जिवाचा विसावा गे बाई !
माझा भीमराव जिवाचा विसावा ॥"

लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय / 135

वामनदादांच्या कवनातून डॉ. बाबासाहेबांची प्रतिमा उत्कटतेने व्यक्त होते. कवी लिहितात -
 "काय सांगू तुला..... भीम माझा कसा होता?"
 याविषयी भरभरून लिहितांना लेकराची जशी आई, दलितांचा रक्षणकर्ता, दलितांच्या हितासाठी संघर्ष करणारे, हितकर्ते, तमंच महामानव, ज्ञानाचा साठा असणारे, "दयाळू" कायदेतज्ञ अशा विविध शब्दांत गौरवपूर्ण उल्लेख करतात
 "काय सांगू तुला वामन माझा भीम कसा होता ?
 सात ठिगळांच्या बंडीचा भीम माझा खिसा होता...
 वामनदादा आपल्या गीतांची सुरुवातच आंबेडकरी स्तवने करीत! त्यांच्या एकूण जलशाने सारा महाराष्ट्र ढवळुन निघाला. डॉ. आंबेडकर म्हणाले होते - "कईक मंडळीचा जलसा माझ्या दहा सभांबरोबर आहेत "
 "वादळी वाऱ्यामधी तोफेच्या मान्यामधी पहिला भीम आम्ही रणी लढणाऱ्यामधी
 आंबेडकरी विचारांमुळे दलितांच्या सांस्कृतिक जीवनाला व पर्यायाने दलितशाहीरीला वेगळे वळण लाभले. शिक्षण सुधारणा हे हया शाहीरांच्या कवनांचे विषय असतांना वामनदादांम्हणतात -
 " निर्मळ गंगेचे पाणी, ठेवतसे मन रे ।
 खराखरा भमीरायाचा अनुयायी हो ॥"
 समता सैनिक दलात सामाजील झाल्यानंतर -
 " उदून सारा देश उभा आज तुझा तू करशील कां
 आज तरी क्रांतिसाठी
 वाट भीमाची धरशील का "
 "कोण राखील हा भीमाचा मळा "
 असे म्हणतांना आंबेडकरी चळवळीला "भूमी" कल्पून शेतकरी चळवळीला सध्या प्राप्त झालेली अवकळा यातून सूचित होते
 " करुनी धम्मचक्र प्रवर्तन । सतधर्माची दीक्षा घेऊन ...
 भीमरायाने आम्हा चढविला । पंचशीलतेचा साज ।
 धर्मातराच्या संदर्भात त्यांनी केलेली कवनेही प्रसिध्द आहेत महायुद्धाच्या पार्श्वभूमीवर होणारा विनाश पाहून
 ... आज अशा संकट काळी... ना बुध्दावाचून वाली ।"
 आयुष्यभर आंबेडकरी विचारांचा पाठपुरावा जलशांमधून केला
 "उध्दरली कोटी कुळे भीमा तुझ्या जन्मामुळे ।"
 तसेच "जयभीम माझा मार्ग यशाचा चैतन्य जयभीम स्फुर्ती"
 यातून "जयभीम" ही दलितांच्या सांस्कृतिक जीवनाची मोठी शक्ती असल्याचे सूचित होते वामनदादा हे आंबेडकरी चळवळीचे पाईक, निष्ठावंत भीमसैनिक होते. ते म्हणतात -
 " भीमा तुझ्या मनाचे पाच लोक असते
 तलवारीचे तथाचे न्यारचे टोक असते
 वाणीत भीम आहे - करणीत भीम असता
 वर्तन तुझ्या पिलांचे सारचे चोख असते'
 बाबासाहेबांचे विचार व कर्तृत्व त्यांच्या भीमशाहीरीचा मुख्य विषय होता सर्वांनी एकीने राहून बाबासाहेबांची चळवळ पुढे न्यावी. असेही ते सुचवितात.
 "तथा गतांच्या चिरंतनातून
 मानवतेच्या कणाकणांतून
 भीमयुगाच्या निरांजनातून तेल मिळाले नवे" (कविता- आम्ही तुफानां तले दिवे)
 लोककवी वामनदादा कईक : व्यक्ती आणि वाङ्मय / 136

वामनदादांना स्वतः जळणारी पण ही धरती उजळणारी, स्वतः सूर्य होऊन प्रकाश उघळणारी माणसे हवी असल्याचे या गीतातून प्रकर्षाने जाणवते "वामनदादांची गीते म्हणजे आंबेडकरी चळवळीचा इतिहास" या शब्दांत समर्पकतेने डॉ. मंगळधर वामनदादणे यांनी गौरविले आहे अशी ही वामनदादांची कविता आंबेडकरी आत्मविश्वास आहे

" उध्दारली कोटी कुळे । भीमा तुझ्या जन्माकुळे ।

आज जुळे जगताशी प्रेमाचे नाते

बुध्दाकडे जनता वळे, भीमा तुझ्या जन्माकुळे "

धर्मातराच्या संदर्भात त्यांनी केलेली कवनेही प्रसिध्द आहेत

" करुनी धम्मचक्र प्रवर्तन । सत्यधर्माची दीक्षा देऊन ।

भीमरायाने आम्हा चढविला । पंचशीलतेचा साज । "

आणखी एक जलशातुन -

" जयभीम माझा मार्ग यशाचा

चैतन्य जयभीम स्फूर्ती । "

ही दलित जीवनाची व दलित चळवळीची शक्ती असल्याचे समजते.

" भीमाच्या नवाआधी नाव घेऊ भीमाआईचं

भीमाच्या शेजारीच फोटु लावू रमाबाईचं । "

बा शिवाय

" बाय मी भीमाची, भीमाची लेखणी

बाय मी भीमाची जगातली देखणी "

तसेच

काळ्या मनुचा इमला मी पाडला

त्यातच मनुचा मुडदा मी गाडला

आणखी एका गीतात हिम्मत देतांना वामनदादा म्हणतात

" काल भीमाने तुकडे केले मनुस्मृतीच्या सापाचे

उगीच आता भिऊ नका रे त्या सापाच्या कातीला "

डॉ. बाबासाहेबांचे तत्वज्ञानरूपच या काव्यातून सिध्द होते ही गीते म्हणजे आंबेडकरी चळवळीच्या नावाने लिहिलेले अर्पणपत्रिकाच होय. या शब्दात डॉ. यशवंत मनोहरांनी त्यांचा गौरव केला आहे

निष्कर्ष :

- 1) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पुरस्कृत दलित दास्यमुक्ती चळवळीला हातभार लावला
- 2) वामनदादांनी काव्यलेखन, गीतलेखनातून जनसामान्यांचे उद्धोधन व सामाजिकपरिवर्तन घडवून आणले.
- 3) डॉ. आंबेडकारांची विचारधारा व त्यांचे कार्यकर्तृत्व प्रामुख्याने केंद्रस्थानी ठेवून काव्यलेखन केले.
- 4) वामनदादांनी क्रांतीगीतांतून दलितांच्या मनात जळजळीत अंगार पेटविला
- 5) वामनदादांची गीते केवळ रंजनासाठी नसून बाबासाहेबांच्या जीवनाचे "क्रांतीगीत" आहे.

संदर्भग्रंथ:

- 1) "ग्रामीण - दलित साहित्य : चळवळ आणि समीक्षा " डॉ. मधुकर मोकशी (स्नेहवर्धन प्रकाशन)
- 2) " महाकवी वामनदादा कर्डक : चारित्र्यकाव्य " प्रा.सागर जाधव (आलोक प्रकाशन)
- 3) " वाटचाल - वामनदादा कर्डक, प्रकाशक : वामन निंबाळकर, प्रथम आवृत्ती 14 ऑक्टोबर 1972
- 4) "आंबेडकरी शाहीरी : एक शोध " डॉ. कृष्णा किरवले प्रथम आवृत्ती 14 एप्रिल 1992
- 5) हे गीत वामनाचे - संपादक : भास्कर जाधव

◆◆◆◆◆

लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय / 137

माणसा इथे मी तुझे गीत गावे । असे गीत गावे, तुझे हीत व्हावे।।
विजय शिक्षण प्रसारक मंडळ औरंगाबाद संचलित,

दगडोजीराव देशमुख कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय
वाळूज, ता. गंगापूर जि. औरंगाबाद, (नॅक-बी दर्जा प्राप्त),
मराठी भाषा व वाङ्मय विभाग,
भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि संशोधन परिषद, औरंगाबाद आणि
त्रैमासिक तिफण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

लोककवी वामनदादा कर्डक
यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त

एक दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्र

विषय : लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय
शुक्रवार, दि. २९ ऑक्टो. २०२१

॥ प्रमाणपत्र ॥

प्रा.डॉ. **नंदा निवृत्ती मास्कर**, श्री. **शिवाजी कर्वे**, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मोताळा
यांनी दि. २९ ऑक्टोबर २०२१ रोजी लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त आयोजित केलेल्या 'लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि
वाङ्मय' या विषयावर मराठी भाषा व वाङ्मय विभाग, भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि संशोधन परिषद आणि त्रैमासिक तिफण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित
एकदिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रात मार्गदर्शक / सत्राध्यक्ष / निबंधवाचक म्हणून सहभाग घेऊन **आंबेडकरी शारिः नामनारा कर्क**
या विषयावर शोधनिबंध सादर केला. करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य
डॉ. **विजय सांभाळकर**
दगडोजीराव देशमुख महाविद्यालय, वाळूज

अध्यक्ष
प्रा.डॉ. **संजय विम**
भा.सा.सं. आणि सं. परिषद

संपादक
प्रा.डॉ. **शिवाजी हुसे**
त्रैमासिक - तिफण

संयोजक
प्रा. डॉ. **युवराज धबडगे**
मराठी विभागप्रमुख

समन्वयक
प्रा. **नागेश बोंतेवाड**
मराठी विभाग

ECOLOGY AND BEHAVIOUR OF *Hemidactylus leschenaultia* (Dumeril and Bibron, 1836) FROM BULDANA DISTRICT.

THAKUR A.C

SHRI SHIVAJI ARTS COMMERCE AND SCIENCE COLLEGE MOTALA, DISTRICT- BULDANA

ABSTRACT

The present study provides the detail status about the diversity of *Hemidactylus leschenaultia* in Buldana district of Maharashtra. Buldana is the westernmost district of Vidarbha region in Maharashtra, situated in the Tapi and Godavari basins Indian reptiles does not provide a basis for direct verification of the information presented. The present study has been carried out during 2019-2021 in the study area like Grass land, Rocky area, Forest area, Village and Town area. The presence of the *Hemidactylus leschenaultia* varies in different months indicating the Buldana has positive environmental setup for the *Hemidactylus leschenaultia*.

KEYWORDS- Buldana, Maharashtra, Vidarbha, Diversity.

INTRODUCTION

Lizards have gained recent attention as potential model organisms for studying evolutionary and ecological questions because of their unique body form and their ectothermic nature. They play a significant role in any ecosystem because they form a vital part of the food chain as a prey as well as a predator. Buldana district is situated in Amravati division of Maharashtra state in Western India. The name of district is derived from the district headquarter. Buldana is probably a corrupt form of *Bhil Thana*, (Central Provinces District Gazetteers, 1910) that means 'The place of Bhils' (Buldana Gazetteers 2014). Buldana district is situated at the westernmost border of Vidarbha region of Maharashtra and is 500 km from the state capital, Mumbai. Buldana district lies between 19°51' and 21°17' N. latitude and 75°57' and 76°59' E. longitude. The district has a total area of 9745 square kilometers.

REVIEW OF LITERATURE

Validity of the species listed in the earlier checklists of India published in the past two decades has been reviewed. Among the publications pertaining to reptilian taxonomy and species occurrences in India the works of Malcolm Smith (1931, 1935a, 1943), though more than half a century old, still remains the most important contribution (Das 2003). Over the past two decades many checklists of reptiles of India (Murthy 1985; Murthy 1990; Tikader & Sharma 1992; Das 1997a; Das 2003), sometimes including adjacent countries (Das 1994; Das 1996a; Sharma 2002) have been published. An apparent inadequacy of the above-mentioned checklists of Indian reptiles published over the past 20 years is that species with valid distributional records are not differentiated from those with questionable records

METHODOLOGY

The present study was carried out during 2019-21 in Buldana district. This study aims to analyze the Remote Sensing (RS) and Geographical Information System (GIS) based distribution of the *Hemidactylus leschenaultia* in Buldana Region. With the advent of GIS-based spatial statistical software tools, data intensive techniques like trend-surface analysis or fractal analysis, etc. was employed in studies (Julián 2008). The obtained details of GIS were analyzed quantitatively to determine the bio-geographic regions of *Hemidactylus leschenaultia* diversity. The Buldana district has diverse habitat. During study, Pilot survey was made by 'Visual encounter method' as well by employing randomized walking (Joshi, 2014) and interviewing the native people (Gayathri *et al.*, 2016). Selected area was randomly explored on the basis of possibility of availability of the species. The different important details like natural history and behavior was recorded carefully which includes the habitat, habit, food, mode of activeness that is Nocturnal or Diurnal; reproduction tactics like mating season, mating behavior, mating, period and mode of breeding, size of egg cluster and number of young born, etc. were also recorded in nature. After detection, specimen was identified with the help of visible structural features. For identification and comparative studies of observed specimens, keys and methods suggested by Daniel (2002), Das (2003) and Ahmed *et al.*, (2009) were adopted. IUCN status of each encountered species were categorized on basis of Molur *et al.* (1998), Kumbhar *et al.* (2013); Alexander and Jayakumar (2014), Joshi and Tantarapale (2016). As local (vernacular) names are according to native people of study area, so they may be varies from area to area.

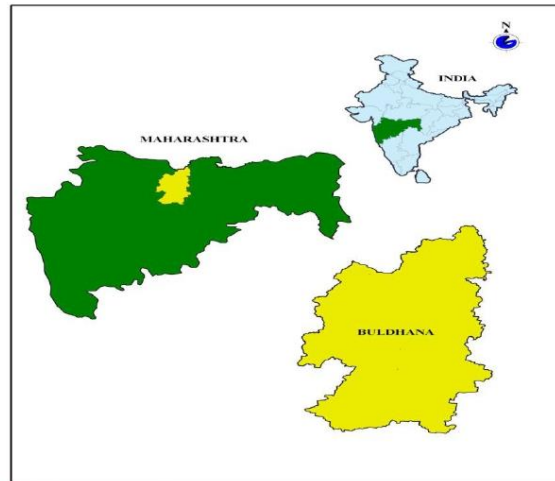

Figure: Location of Buldana District, Maharashtra, India

OBSERVATION

It was most abundant, often found inside homes. From snout to vent 3.20 in (8.1 cm); tail 3.25 in (8.3 cm). Snout longer than the distance between the eye and the ear-opening, 1.33 to 1.40 times the diameter of the orbit; forehead concave, the supraorbital ridges prominent in full-grown specimens; ear-opening rather large, oval, vertical. Body and limbs moderate. A slight fold of the skin on the side of the belly present, from axilla to groin. Digits free, strongly dilated, inner well developed; 6 or 7 (rarely 5) lamellae under the inner digits, 9 to 11 under the median.

Head covered with minute granules posteriorly, with larger ones anteriorly; rostral four-sided, not twice as broad as deep, with median cleft above; nostril pierced between the rostral, three nasals, and generally the first labial; 10 to 12 upper and 8 or 9 lower labials; mental large, triangular or pentagonal; two pairs of chin-shields, the inner the larger and in contact behind mental. Upper surface of body covered with small granules, uniform or intermixed with more or less numerous scattered round tubercles. Abdominal scales moderate, cycloid, imbricate. Male with a series of femoral pores interrupted on the preanal region; 12 to 16 pores on each side. Tail depressed, flat below, covered above with small smooth scales and six longitudinal series of conical tubercles; beneath with a median series of transversely dilated plates. Grey above, with darker markings, forming undulating cross-bars, rhomboidal spots on the middle of the back, or regular longitudinal bands; a dark band from the eye to the shoulder; lower surfaces white. Species is oviparous, breeding activities observed during winter.

Hemidactylus leschenaultia

RESULT AND DISCUSSION

The patterns of species distribution across geographical areas can usually be explained through a combination of historical factors such as: speciation, extinction, continental drift, and glaciations. Through observing the geographic distribution of species, we can see associated variations in sea level, river routes, habitat, and river capture. Additionally, this science considers the geographic constraints of landmass areas and isolation, as well as the available ecosystem energy supplies (Trewick, 2016). In the present study, total 230 individuals were reported out of which 112 were reported during February 2019 to January 2020 while 118 were reported during February 2020 to January 2021. The monthly fluctuation in occurrence was also observed. During the study period maximum occurrence was reported in monsoon and autumn while minimum reported during winter

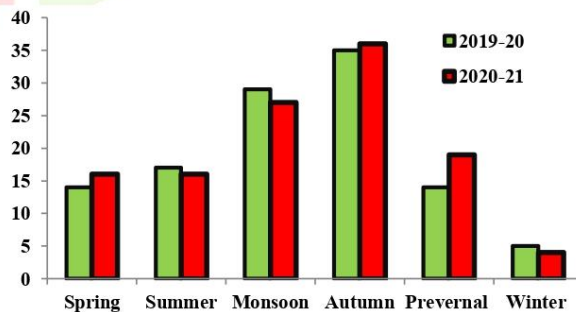

Figure : Overall occurrence of species

References

- Ahmed, M. F.; Das, A.; Dutta, S. K. (2009).** Amphibians and Reptiles of Northeast India-A Photographic Guide, Aaranyak Publications, Guwahati, India. pp. 1-234.
- Alexandar, R.; Jayakumar, J. (2014). Reptiles of Ousteri Riparian Areas, Puducherry, India. Reptile Rap, 16 (3): 6-14
- Daniel, J. C. (2002).** The Book of Indian Reptiles and Amphibians. Bombay Natural History Society. Oxford University Press. pp. 1-238.
- Das, A.; Saikia, U.; Murthy, B. H.; Dey, S.; Dutta, S. K. (2009).** A herpetofaunal inventory of Barail Wildlife Sanctuary and adjacent regions, Assam, north-eastern India. Hamadryad, 34 (1): 117–134.
- Das, I. (1997).** Checklist of the Reptiles of India with English Common name Hamadryad. 22 (2): 32-45.
- Das, I. (2003).** A Photographic Guide to Snakes and Other Reptiles of India. New Holland Publishers (UK) Ltd., pp. 1-144.
- Das, I. (2010).** A field guide to reptiles of South East Asia. Blooms Berry Publishing, India. pp 1-376.
- Gayathri, S.; Jayashankar, M.; Avinash, K. (2016).** A pilot-survey to assess the diversity and distribution of reptilian fauna in Taralu Village, abutting the Bannerghatta National Park, Karnataka, India. Reptile Rap 18(11): 3-18
- Joshi, P. S. (2014).** Diversity and population dynamics of ophidian fauna from Buldhana District, Maharashtra (India), Thesis Submitted to S. G. B. A. University, Amravati. pp 1-260
- Joshi, P. S.; Tantarpare, V. T. (2016).** Diversity of saurian fauna in the Buldhana district, Maharashtra, India. Journal of Asia-Pacific Biodiversity 9: 306-311
- Julián M. N., 2008.** Ecological biogeography: a review with emphasis on conservation and the neutral model. *Gayana* 72 (1): 102-112
- Kumbhar, A.; Yele, B.; Shinde, S; Dashahare, S. (2013).** Observation on Reptilian Fauna of Tadoba – Andhari Tiger Reserve, Maharashtra, India, World Journal of Zoology, 8: 397-400,
- Molur, S.; Nameer, P.O.; Walker, S. (1998).** Report of workshop “Conservation Assessment and Management Plan for Mammals of India, Zoo Outreach Organization, Conservation Breeding specialist group, India, Coimbatore, India. pp. 1-175
- Murthy, T. S. N. (1985).** Classification and distribution of the Reptiles of India. The Snake 17: 48-71
- Tikedar, B. K.; Sharma, R. C. (1992).** Handbook of Indian Reptiles. Zoological Survey of India, Kolkota. 250pp+ 42plates.
- Sharma, R. C. (2002).** The fauna of India and the adjacent countries. Reptilia (Serpentes) -111 Published by the Director, Zool. Surv. India,. 410pp.
- Trewick, S. (2016).** International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology. John Wiley and Sons, Ltd.1236 pp.

MAH MUL/D3051/2012
ISSN: 2319 9318

2021-22

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

April 2022
Special Issue

29

0109

THE MODERNIST POETRY OR MODERNIST SENSIBILITY: ITS IMPORTANT FEATURES

Prof. C. N. Rathod
Asst. Prof. & Head, Dept. of English
Shri Shivaji Arts, Commerce and Science
College, Motala, Dist. Buldana (M.S.)

The modernist sensibility is an emigrant sensibility. An emigrant poet is one who leaves his motherland and settles down in a foreign country or foreign land. Eliot and Pound were Americans but they settled down in England. The rootlessness caused their migration and they started searching for their own roots. These poets made efforts to find out their roots in the English poetry and European poetry as well. They also tried to study the Greek and the Latin poetry.

Moreover, T.S. Eliot was influenced by the French poetry while Ezra Pound exhibited special interest in the Italian culture and poetry. As it was not enough, they also turned to the Asian poetry in their search of roots. T.S. Eliot took great interest in and studied the Indian Sanskrit poetry and Ezra Pound tried his hand at the experiment of Chinese poetry.

Thus, modernist poetry or modernist sensibility adopted an international standpoint. Indian writing in English also has a mark of this expatriate sensibility. An eminent Indian novelist in English Raja Rao has settled down in America. A.K. Ramanujan, the Indian poet in English left India and settled down in America. The poet Dom Moraes who is Indian by birth lived in London.

The modernist sensibility is a metropolitan sensibility. The term metropolis is

a big and chief city of a country. For example, London is a metropolis, so is Paris. In India Mumbai is a metropolis. So T.S. Eliot and Ezra Pound were city poets. Eliot's poetry mainly deals with the problems and complications of the modern mankind who are living in a large number in a big city or who are city-dwellers. Modern man finds his life insecure and unsafe in big cities. We come across and find great crowds everywhere and everybody seems to be in a great haste, forgetting Nature, it can save our life.

In big cities man is bound to face the problem of housing and food. Everything appears costly and the common man falls victim to exploitation here and there and it results in wide disillusionment and a feeling of tediousness and solitudeness. We can't help to avoid the dull and the mechanical daily routine.

The human sympathy is lacking to a greater extent in modern age. The modernist poetry especially deals with such type of themes. So the modernist sensibility is mostly urban. In this sense modernist sensibility differs from the romantic sensibility which celebrated the rural only. We are familiar with the happy picture of a village life that can be found in William Wordsworth's poetry. Like Eliot and Pound there are many Indian poets in English who are living in big cities. They are losing their roots in their native villages finding it difficult to adjust with the city life which is becoming more and more inhuman.

Work Cited:

1. Indian Poetry in English
2. T.S. Eliot
3. Ezra Pound
4. Indian Poets and Novelists in English

□□□

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 8.14 (IIJIF)

(SJIF) Impact Factor-7.675 ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed
Multidisciplinary International Research Journal

March -2021
ISSUE No- CCLXXVII (277) -D
Impact of COVID-19 on Indin Economy

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
A. S.R. & D. T. Institute Amravati

Executive Editor
Dr. A. N. Gharde
Principal
Arts, Commerce & Science
College, Maregaon

Editor
Dr. Santosh Gaikwad
Dept. Of Commerce
Arts, Commerce & Science
College, Maregaon

The Journal is indexed in:
Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
Cosmos Impact Factor (CIF)
International Impact Factor Services (IIFS)

Aadhar International Publication
For Details Visit To : www.aadharsocial.com

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
 Impact Factor - (SJIF) - 7.675, Issue NO, 277 (CCLXXVII) D

ISSN :
2278-9308
March,
2021

Impact Factor – 7.675

ISSN – 2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed
 Multidisciplinary International Research Journal

March -2021

ISSUE No- (CCLXXVII) 277 (D)

**“Impact of COVID-19 on Indian Economy”
 (ICIE-2021)**

Prof. Virag.S.Gawande

Chief Editor
 Director

Aadhar Social Research &, Development Training Institute, Amravati.

Dr. A. N. Gharde

Executive Editors
 Principal

Arts, Commerce & Science College, Maregaon

Dr.Santosh Gaikwad

Dept. Of Commerce
 Editor

Department of Commerce

Art's, Commerce & Science College, Maregaon Dist. Yavatmal (Maharashtra)

Aadhar International Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

© All rights reserved with the authors & publisher

ii | Website – www.aadharsocial.com Email – aadharsocial@gmail.com.

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	कोविड-१९ आणि भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील आव्हाने	डॉ. प्रदीप दामोदरराव दरवरे	1
2	कोव्हीड १९ आणि भारतीय स्थलांतरित मजुरांच्या समस्या	प्रा. डॉ. धीरजकुमार नजान	5
3	अकोला जिल्ह्यातिल ग्राहकांची किंमत समज आणि मूलभूत व चैनीच्या वस्तूवरील किंमतीवर कोरोना महामारीचा प्रभाव.	श्री चंद्रकांत बी. धुमाळे	10
4	कोरोनाचा जागतिकीकरणावर परिणाम	डॉ. अनंता सूर	14
5	कोरोनाचा (कोविड - १९) भारतीय शिक्षण व्यवस्थेवर होणारा परिणाम	प्रा. डॉ. प्रविण प्र. कुलकर्णी	18
6	कोरानानंतरची जागतिक अस्वस्थता आणि आव्हाने	डॉ. सिद्राम किशनराव मुंडे	23
7	भारतीय अर्थव्यवस्थेवर कोव्हीड-१९ चा पडलेला प्रभाव	कविता प्र. हिरुळकर	28
8	समग्र शिक्षा अभियान योजनेची पार्श्वभूमी व महाराष्ट्र राज्यात अनुदानाचे वाटप	डॉ. साहेबराव राऊसाहेब चव्हाण	33
9	कोव्हीड -१९ चा भारतीय उद्योगावर झालेला परिणाम	प्रा. डॉ. अमोल स. राऊत	39
10	भारतीय संगीत क्षेत्रावर कोविड-१९ चा प्रभाव आणि उपाययोजना	डॉ. सुनील बाबुलालजी पटके	41
11	कोविड १९ मुळे महाराष्ट्रातील कृषीक्षेत्रावर होणारा परिणाम	डॉ. दशरथ वसंत काळे. / डॉ. प्रफुल्लकुमार ना. तायडे	46
12	कोरोना महामारीमुळे बदललेली सामाजिक मानसिकता	प्रा डॉ विश्वनाथ रासवे	50
13	कोरोना पर्यटन : लॉकडाऊन आणि प्रवासबंधीमुळे पर्यटन व्यवसायाला बसलेला फटका	प्रा. डॉ. संकेत सुरेश काळे	54
14	कोविड-१९ चा भारतीय कृषी क्षेत्रावर झालेला परिणाम	अंकुश तुळशिदास तुरखडे	58
15	कोविड -19 चा भारतीय समाज आणि अर्थव्यवस्थेवर झालेला प्रभाव	प्रा.डॉ. राजू लोटन भदाणे	62
16	आहाराचा (कोविड १९) आजारवर परिणाम	प्रा. डॉ. विभा छ. घोडखदि	64
17	कोविड -१९(कोरोना) चे समाज जिवनावरील परिणाम	प्रा.डॉ. सुरेश एम. डोहणे	68
18	शेती क्षेत्रावर कोरोना -१९ च्या टाळेबंदीचा परिणाम	प्रा.डॉ. प्रकाश मारोतराव वांढरे	72
19	कोरोनामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेची बिकट वाट	पुरुषोत्तम रंगराव चाटे	76
20	कोविड १९ चा शेती क्षेत्र व रोजगारावर झालेला परिणाम.	डॉ. पी.आर.बोबडे	80
21	ज्योती - तुकडोजी: अर्धान्वयी चिंतक	प्रा. डॉ. राजेश चवरे	83

कोरोनामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेची बिकट वाट
 पुरुषोत्तम रंगराव चाटे
 अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
 श्री शिवाजी महविद्यालय मोताळा, जि. बुलडाणा

प्रस्तावना :-

भारत देशाचा विचार केला तर इंटरनेट सारखे अनेक खेड्यांचे जाळे मिळून तयार झालेला देश अशी व्याख्या जर केली तरी सुद्धा अतिशोक्ती उरणार नाही. विविध धर्म, पंथ जाती, पाती व बोली-भाषा, संस्कृती आणि सणउत्सव आशा विविधतेत एकता असणाऱ्या देशात कोविड -१९ ची परिस्थिती हाताळणे खूप कठीण आहे. मानवी समाजाच्या आजवरच्या वाटचालीत अनेक स्थित्यंतरे झाली आहेत या स्थित्यंतरातून धडा घेत मानवी समाजाने आपला विकास साध्य करत आहे. आज कोविड-१९ च्या विषाणूने मानवी समाजाला पुन्हा अश्याच एका अनपेक्षित स्थित्यंतरात टाकले आहे. या अनपेक्षित आजाराने जगभरात जी परिस्थिती निर्माण करून ठेवली त्यामुळे सर्व जन आपापल्या क्षेत्रात या परिस्थितीचे गांभीर्याने विक्षेपण करत आहे. मध्ययुगीन कालखंडातून आधुनिक कालखंडात प्रवेश करतांना जगभरात रेनेसान्स (प्रबोधन) ची चळवळ सुरू झाली होती. त्यातून मानवी समाजाने नव्या मूल्यांचा स्वीकार करत सर्वच सामाजिक संस्थांमध्ये झालेला बदल अंगिकारला होता. त्याचप्रमाणे आज कोरोना आपत्तीच्या काळात आपल्या सुद्धा सर्वच क्षेत्रांमध्ये होऊ घातलेले किंबहुना लादले गेलेले बदल आज आपल्याला दिसत लागले आहेत. या बदलांना सर्वात मोठ्या प्रमाणात सामोरे जावे लागणार आहे. आपल्या देशातील शोषित कष्टकरी कामगार वर्ग, ग्रामीण शेतमजूर, शेतकरी, यांना आणि त्याच बरोबर बहुजन, दलित आदिवासी किंवा अल्पसंख्यांक या समाज घटकांना या साथरोगाची खूप मोठी झळ सोसावी लागत आहे. प्रत्येक देशावर आलेल्या कोणत्याही प्रकारच्या आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, शैक्षणिक, आरोग्यविषयक संकटामुळे त्या देशातील जनजीवनावर व विकासदरावर प्रतिकूल परिणाम झाल्या शिवाय राहत नाही. २०१७ पासून भारतीय अर्थव्यवस्थेची खालावत जाणारी स्थिती, सरकारचा धोरण लक्ष्या, इंधनाच्या वाढत्या किंमती, वैरोगजगारीची स्थिती, कृषी क्षेत्राबद्दल उदासीनता आणि त्याला भरीम भर म्हणून २०२०-२१ चे कोविड-१९ चे अरिष्ट यामुळे आर्थिक घसरणीची तीव्रता व व्याप्ती वाढत गेली.

कोरोना महामारीची व्याप्ती :-

कोरोना महामारी हे जागतिक स्वरूपाचे संकट आहे. जगभरातील १९६ देशांपैकी १७५ देशात कोरोना विषाणूच्या साथीने थैमान घातले आहे. भारतातील पहिली कोरोना बाधित व्यक्ती केरळ या राज्यात ३० जानेवारी २०२० रोजी सापडली. ०२ एप्रिल २०२० पर्यंत केंद्रीय कुटुंब कल्याण व आरोग्य मंत्रालयाच्या माहितीनुसार देशामध्ये एकूण २००० व्यक्ती कोरोना बाधित आढळल्या. देशातील महाराष्ट्र, दिल्ली, कर्नाटक, केरळ, गुजरात, तामिळनाडू, पंजाब व हरियाणा या राज्यात कोरोना बाधित व्यक्तीची संख्या जास्त होती. आतापर्यंत म्हणजे २२ फेब्रुवारी २०२१ पर्यंत भारतात एकूण कोविड पेशंट १ कोटी १० लाख ०९ हजार ७८४ आहे. तर कोरोना संसर्गाने भारतात १,५६,४७० इतके मृत्यू झाला आहे. फेब्रुवारी २०२१ मधील कोरोना बाधित व्यक्तीची वाढती संख्या पाहून भारतात पुन्हा टाळेबंदी स्विकारवी लागते कि काय अशी अवस्था निर्माण झाली आहे. तसेच टाळेबंदीच्या मार्गाचा अर्थव्यवस्थेवर प्रतिकूल परिणाम होत असल्याचे दिसत आहेत. कोरोनाच्या साथीपुढे जगातील वनशाही सत्ता देखील हतबल झालेल्या आहेत. अगदी सूक्ष्म स्वरूपातील या विषाणूने परिस्थिती चिंताजनक केली आहे. या साथीच्या वाढत्या प्रसारांमुळे जगभरातील मानवी समूहाला 'जिवंत राहणे' हीच आपली प्राथमिकता आहे हे अधोरेखित करायला भाग पाडले आहे. साथीच्या प्रकारातील या विषाणूचा प्रादुर्भाव जगभरातील अनेक श्रीमंतापासून ते गरीबापर्यंत होतोय.

भारतीय अर्थव्यवस्थेची वस्तुस्थिती:-

भारतातील वस्तुस्थिती आधी आहे की इथला शेतकरी दरवर्षी महामंदीच्या वाटेवरच शेती करतो. किंवा

भारतीय अर्थव्यवस्थेची वस्तुस्थिती:-

भारतातील वस्तुस्थिती आशी आहे की इथला शेतकरी दरवर्षी महामंदीच्या वाटेवरच शेती करतो. किंवा भारतीय शेती मान्सूनचा जुगार आहे असे उपहासाने म्हंटले जाते.गतवर्षी पाऊस कमी पडला त्यामुळे खरीप पीक उगवलचं नाही. यावर्षी चांगला पाऊस पडला हा आनंद मिळायच्या आत अवकाळी पावसाने सर्व नासधूस करून टाकली. जो काही माल उरला तो लॉकडाऊनमुळे अडकून पडला. फळे, भाजीपाला,दुध,माम व अंडे हा नाशवंत माल आहे, हा सर्व माल मिळेल त्या भावात देऊन टाकायला कोरोनाने भाग पाडले. दरवर्षी प्रमाणे यावर्षीही पुन्हा कर्जाचा हप्ता थकीत करून चक्रवाढ व्याज वाढत राहणार! ही शेतकऱ्यांसाठी महामंदीचं आहे. सध्या भारतीय अर्थव्यवस्थेची असणारी स्थिती आणि कोरोनाच संकट अत्यंत बिकट परिस्थितीला जन्म घालेल. लोकांना काही दिवसानंतर जर रोजगार भेटला नाही तर कोरोनापेक्षा उपामसारीने जीव गेल्याच्या घटना समोर येतील.टाळेबंदीवर जास्त अवलंबून राहून सरकारने सर्व आर्थिक उपक्रम व उद्योग व्यवहार बंद केले त्याचा परिणाम म्हणून संयुक्त राष्ट्रसंघाने असे भाकीत केले होते की,या कोरोना साथरोगाचा परिणामामुळे भारतीय व्यापार ३४८ दशलक्ष अमेरिकन डॉलर ने घटेल.भारत हा जगातील प्रतिकूल परिणाम झालेला १५ वा देश असेल.Indian Rating & Research च्या मते आपल्या देशाचा GDP वृद्धीदर -५.४% असेल आणि हा वृद्धीदर गेल्या ४० वर्षातील सर्वात कमी असेल.या सर्व भाकीतावरून असा निष्कर्ष काढता येतो की भारतीय अर्थव्यवस्थेची भविष्यातील वाटचाल आर्थिक घसरणीकडून आर्थिक मंदीकडे होताना दिसेल.

भारतातील रोजगार स्थिती :-

कोरोना साथीच्या आजाराचा आणि लॉकडाऊनचा दुहेरी फटका भारतीय अर्थव्यवस्थेला येणाऱ्या काळात वसणार आहे.या महामारीच्या काळात आपला GDP ४% घटणार व पैश्याच्या स्वरूपात त्याचे ९ लाख कोटीचे नुकसान असेल.या नुकसानीची भरपाई करण्यासाठी आपणाम २०२२ पासून भारताला ८.५% वृद्धीदराने आर्थिक विकास करावा लागेल.आर्थिक वृद्धी व रोजगार यांचा प्रत्येक सहसंबंध आहे.C.I.M.E. च्या मते ८ मार्च २०२० रोजी बेरोजगारी चा दर ७.७% होता.तो एप्रिल च्या पहिल्या आठवड्यात २४% वाढल्याचे दिसून आले. ओक्सफम च्या २०१९ च्या अहवालात स्पष्ट करण्यात आले आहे की भारताच्या १% लोकांकडे ७३% संपत्ती केंद्रित आहे.म्हणून भारताला श्रीमंताचा गरीब देश म्हंटले जाते.लोकांचे जीवन पूर्ववत होण्यासाठी खूप मोठ्या काळाची गरज लागेल. लघु व कुटीर उद्योग, शेतकरी, मजूर वर्ग, लघुव्यावसायिक यांच्यासाठी येणारा काळ कठीण राहील. ग्रामीण भागातील अर्थव्यवस्था बेरोजगारीमुळे जास्त प्रभावित होईल. कोरोना विषाणूविरोधात लढणे संपूर्ण मानवजातीसाठीच आव्हानात्मक ठरेल. लॉकडाऊनच्या काळात सुरवातीला जास्तीत जास्त संशयित रुग्णांच्या तपासण्या होणे गरजेचे होते , परंतु अपुऱ्या आरोग्य सुविधा मुळे ते शक्य झाले नाही. भारत देशाचा विचार करता बेरोजगारीच्या काळात ग्रामीण व शहरी भागातील लोकांपर्यंत रेशन आणि जीवनावश्यक वस्तूंचा पुरवठा सातत्याने केला गेला पाहिजे. सरकारने देशातील सर्व जनतेला विश्वासात घेऊन काम केले तर नक्कीच आपण कोरोना विषाणूचा प्रसार होण्याला प्रतिबंध करू शकतो.

शेती क्षेत्राची स्थिती :-

गेल्या वर्षी २५ मार्च २०२०पासून देशात लागू झालेल्या टाळेबंदीचा ग्रामीण भारतातील अर्थव्यवस्थेवर विपरीत परिणाम झाला आहे. अनेकांच्या रोजगारावर त्यामुळे गदा आली आहे. ग्रामीण व शहरी भागात ज्यांचे पोट हातावर आहे, अशा लोकांच्या हालअपेष्टांना सीमा उरलेला नाही. देशात सर्वाधिक रोजगार शेतीक्षेत्राशी निगडित आहेत. म्हणजे देशात जेवढी श्रमशक्ती अस्तित्वात आहे त्याच्या निम्मी श्रमशक्ती एकट्या शेती व शेतीशी निगडित क्षेत्रात कार्यरत आहे. हातातोंडाशी आलेले रब्बी पीकाचे गेल्या वर्षी मोठे नुकसान झाले . शेतातील पीक काढणीला आले परंतु त्यासाठी वेळेवर मजूर मिळेनासे झाले होते . टाळेबंदीमुळे सर्व व्यवहारच ठप्प झाले होते.पीक काढणीत उपयोगाला येणारी हार्वेस्टर्स, ब्रेशर्स,ट्रॅक्टर्स यांसारखी यंत्रे मिळेनाशी झाली होती,मालवाहतूक ठप्प झाली होती,लोकांच्या हालचालींवरच बंदी आली होती.फळे, भाजीपाला आणि फुले

यांसारख्या नाशवंत पिकांचे उत्पादन तर तोट्यात गेले.त्यांच्या मालाला उठाव नाही. हाती असलेला माल त्यांना क्वडीमोल भावाने विकवा लागत होता.त्याचबरोबर खरीप हंगाम वेळेवर सुरु झाला परंतु कृषी वि बियाणे,रासायनिक खाते यांचा तुटवडा अथवा दुहेरी संकटात कृषी क्षेत्र भरडले गेले. नगदी पिके असो का अन्नधान्य पिके सर्वच्या किमती कमी झाल्याने शेतकरी वर्गाला आसमानी व सुलतानी संकटाचा सामना एकाच वेळी करवा लागला.ऐकून शेतमजुरापैकी ५५% भूमिहीन तर ४५% अल्पभूधारक आहे.२०१८-१९ या वर्षात कृषिमाल निर्यातीपासून सरकारला ३८ अब्ज रुपये मिळाले होते.ते या महामारीच्या काळात सोडून द्यावे लागले. अनेकांच्या रोजगारावर त्यामुळे गदा आली आहे.

कृषी पूरक उद्योग :-

सागरी वाहतूक बंद, व्यापारावर निर्बंध, हालचालींवर निर्बंध यांमुळे मच्छिमार वैतागले आहेत. युरोप आणि अमेरिकेत निर्यात होणारा शिंपल्यांचा व्यापार ठप्प झाला आहे तसेच स्थानिक बाजारपेठेत माशांना मागणी कमी होऊ लागली आहे, त्यामुळे मच्छिमारांना न भूतो, न भविष्यति अशा परिस्थितीला सामोरे जावे लागत आहे. लहान दुग्धउत्पादक शेतकरी यांनाही मोठ्या नुकसानाला सामोरे जावे लागत आहे.कारण अनेक खासगी कंत्राटी संस्थांनी त्यांचा माल घेण्यासच नकार दिला होता . मच्छिमारांची अवस्थाही काहिशी बशीच आहे. मार्चअखेरपासून मच्छिमारांनी मासेमारीसाठी समुद्रात बोट डकललेलीच नाही. आणि आता माशांचा प्रजननाचा काळ म्हणून दरवर्षी जाहीर होणारा ४५ दिवसांचा ना-मासेमारी हंगामही तोंडावर येऊन ठेपला. त्यामुळे मच्छिमारांसमोर रोजगाराचा प्रश्न आ वासून उभा आहे.कुकुटपालन व्यवसाय या वर्षी प्रचंड डबघाईस आला.बर्डफ्ल्यूमुळे कुकुटपालन व्यवसाय दुहेरी संकटात सापडला आहे.भारतामध्ये ६ लाख पेश्या जास्त खेडी आहेत.आज सुद्धा बहुसंख्य जनता ग्रामीण भागात वास्तव्याला असते.त्यावेळी या कोरोनामय परिस्थितीत ग्रामीण अर्थव्यवस्थेला दुर्लक्षून चालणार नाही.त्यांना आवश्यक ती मदत केंद्र व राज्य सरकार दोघांनी करणे गरजेचे आहे.

आरोग्य क्षेत्राची स्थिती :-

कोरोना विषाणूवर जानेवारी महिन्यात लस पूर्णपणे तयार होवून लसीकरण सुरु झाले.लोकांनी लस आल्यामुळे या विषाणूची भीती वाळगणे व खबरदारीचे उपाय करणे जवळ-जवळ बंद केले.त्याचा परिणाम फेब्रुवारी महिन्यात कोरोना विषाणू पुन्हा डोके वर काढतांना दिसत आहे.आपल्या देशात आरोग्य व्यवस्थेवर एकूण GDP १.५% इतका खर्च देखील होत नाही.तसेच दर १० लाख लोकसंख्येमागे डॉक्टरांची उपलब्धता ८०२ इतकी आहे हे प्रमाण नेपाळ,पाकिस्तान व मलेशिया यांच्यापेक्षा कमी आहे.सुरुवातीला कोरोना उपचारासाठी केवळ सरकारी हॉस्पिटल मध्ये जावे लागत असे.त्याची संख्या अपुरी,स्टाफ अपुरा व आवश्यक सोयी देखील उपलब्ध नाहीत.या आजारातून मुक्त होण्यासाठी पेशंट ला १४ दिवस बिलगीकरण कक्षात ठेवण्यासाठी पुरेसी व्यवस्था आपल्याकडे नाही.कित्येक पेशंट ला उपचाराआभावी आपले प्राण गमवावे लागले.आरोग्य सेवा ही सामाजिक सेवा असून ती आपल्याकडे दुर्लक्षित आहे याची खंत वाटते.जगात लोकसंख्येच्या बाबतीत भारताचा दुसरा क्रमांक लागतो.त्यामुळे लसीकरण करताना आपल्याला जास्त खबरदारी घ्यावी लागेल.

आर्थिक विषमता :-

कोणत्याही देशापुढे प्रामुख्याने दोन प्राथमिकता असतात पहिली देशाची आर्थिक सुबत्ता आणि दुसरी देशातील जनतेच्या मानवी सुविधांची उपलब्धता. आज आपल्या पुढे या दोन्ही प्राथमिकतांवर मोठ्या समस्या उभ्या राहिल्या आहेत खर तर कोरोनाच्या काळात जी आर्थिक घसरण झाली आहे आणि मानवी सुविधांच्या बाबतीत या देशातील यंत्रणा ज्या पद्धतीने उघड्या पडल्यात त्यातून या देशात शहरी आणि ग्रामीण भारतात असलेली विषमता किती भीषण आहे याचे चित्रही सर्वांनीच बघितले. या निर्माण झालेल्या परिस्थितीला कोरोनाकाळ जबाबदार आहे असे सांगितले जाते आहे परंतु हे अर्धवट सत्य आहे.कोरोनाच्या पुर्वी जी धोरणे व योजना आपल्या देशात सर्व क्षेत्रांमध्ये राबविल्या जात होत्या त्यातून भांडवली भरभराट दिसत होती.परंतु इंडिया आणि भारत यातील विषमतेला खतपाणी घालण्याचे बळ त्यातूनच मिळत होते आणि जीडीपी हा एकच विकासाचा निकष मानून उद्योग आणि व्यापार या बरच लक्ष केंद्रित करत त्याच्या विकासासाठी शेती आणि इतर सेवाक्षेत्रांचे उलट शोषण सुरु

होते. ज्यातून समाजाच्या सर्वच क्षेत्रात असणारा समतोल ढासळत होता आणि इंडियाविरुद्ध भारत असा संघर्ष दिसत होता. कोरोनाच्या काळात तो अधिक तीव्र होऊन समोर आलाय महाराष्ट्रात शेतकऱ्यांच्या समस्यांनी आत्महत्येची भीषणता कोरोना येण्यापूर्वीच गाठली होती.स्थानिक पातळीवर रोजगार नाही म्हणून ग्रामीण भागातून मजूर कष्टकरी वर्ग शहरांकडे धाव घेवून तेथे झोपडपट्टीत जगण्याचा संघर्ष करत होता कोरोनामुळे झालेल्या लॉकडाऊन मुळे तो संघर्ष किती जीवघेणा होता हे देशाने रस्त्यांवर दिसिते.या देशातील जागतिकीकरणावर आधारित अर्थव्यवस्थेने जन्माला घातलेला नवा उच्च मध्यम वर्गही या काळात संकटात आला आहे आणि बेरोजगारीची समस्या नव्या रूपाने अधिक तिघ्र झाली .जागतिक बँकेच्या बहुआयामी निर्देशकानुसार भारतातील ५५% म्हणजे एकूण लोकसंख्येच्या ६५% लोकसंख्या गरीब अथवा दारिद्र्य रेषेखाली आहे.भारताचा गिनी गुणांक मार्च २०२० प्रमाणे ०.५० आहे.त्यामुळे भारतात प्रचंड आर्थिकविषमता असल्याचे दिसून येते.

सारांश :-

आज या परिस्थितीत अर्थव्यवस्था पूर्ववत सुरू करणे एवढेच पुरेसे होणार नाही तर कोरोना पूर्वीची धोरणेही बदलवावी लागतील खरे तर भूतकाळात झालेल्या चुका सुधारण्याची ही संधी निर्माण झाली आहे असेही म्हणता येईल म्हणून यापुढे विकासाची धोरणे व उपाययोजना या केवळ उद्योग व व्यापारकेंद्रित न रहाता ग्रामीण भागातील शेती व्यवसाय व त्यातील सेवा आणि पूरक जोडधंदे यावर भर देणारी असावी. जागतिकीकरणाच्या धोरणांमुळे आणि दबावामुळे केवळ गुंतवणूक आणि नफा याचे गणित मांडत उभारलेल्या वाजारपेठा या केवळ मागणी आणि पुरवठा यावरच चालत नाहीत तर मानवी समाजातील सर्व घटकांचा समतोल साधत या घटकांच्या मानवी विकासासाठीही गुंतवणूक करावी लागते.अन्यथा ही सारी विकासाची मूज बुमरँगसारखी उलटते. त्यामुळे देशाचा विकासदर, जीडीपी याची कसरत करत देश विकासाच्या रस्त्यावर अग्रेसर आहे हे जनतेपुढे मांडत किंवा तसा किमान आभास निर्माण करत सत्तेत टिकून राहण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या राजकीय पक्षांपुढे ही मोठा पेच निर्माण होईल.कारण विकासच्या गोंडस नावाखाली शाश्वत विकासाची पायमल्ली होतांना दिसते.त्यामुळे नैसर्गिक,मानवनिर्मित अथवा जैविक घटनांना भाविण्यात सामोरे जावे लागणार आहे.म्हणून या संकटाचा सामना करण्यासाठी काळाची पावले ओळखून तयार असणे गरजेचे आहे.

संदर्भ सूची :-

- world Bank Occasional Reports -2020
- world Health organsation Occasional Reports -2020
- भारतीय अर्थव्यवस्था -२०१६ दत्त-सुंदरम
- भारतीय अर्थव्यवस्था -२०१७ देसाई भालेराव
- भारतीय अर्थव्यवस्था-२०१८ रमेश सिंह
- शेती शेतकरी आणि अर्थकारण -२०१५ रमेश पाध्ये
- अर्थसंवाद -२०२० जुलै-सप्टेंबर त्रैमासिक
- लोकसत्ता वर्षविध -२०२०
- इंटरनेट संकेतस्थळ

INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL

Impact Factor - 6.625

148

E-ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

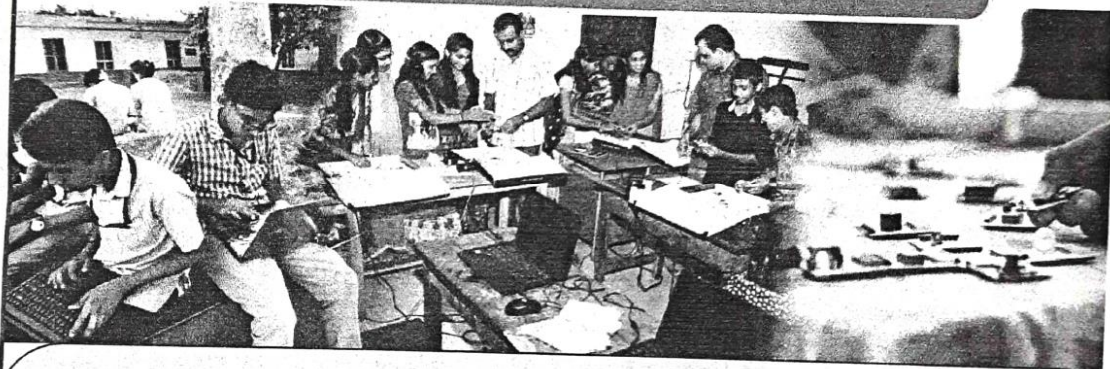
International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

March 2021

Special Issue 261(B)

**Use of ICT in Teaching - Learning
 Opportunities and Challenges**

Guest Editor of the Issue :-

Dr. P. D. Hudekar
 Act. Principal
 Vidarbha Mahavidyalaya, Buldana
 Dist - Buldana [M.S.] INDIA

Co Editors of the Issue :-

Prof. Vaibhao G. Vaghmare
 Prof. M. T. Jamaiwar
 Prof. S. H. Dandade
 Prof. N. D. Raut
 Prof. L. F. Shirale
 Prof. S. V. Kalne
 Shri. S. G. Pande

Executive Editor of the Issue :-

Prof. Sangita K. Pawar
 Vidarbha Mahavidyalaya, Buldana

Chief Editor : Dr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For DL
 Principal
 Shri Shivaji Arts, Commerce
 & Science College, Motala

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019)
Special Issue - 261 (B) : Use of ICT in Teaching - Learning
Peer Reviewed Journal

E-ISSN : 149
2348-7143
March 2021

ऑनलाइन शिक्षणाचे फायदे व तोटे

पुरुषोत्तम रंगराव चाटे

सहा.प्रा.अर्थशास्त्र विभाग

श्री शिवाजी कला, वाणिज्य व विज्ञान

महाविद्यालय मोताळा, जि. बुलडाणा

prchate84@gmail.com

मोबाईल क्र.-९७६५४४७८४८

प्रस्तावना:-

२१ व्या शतकात ऑनलाइन शिक्षण काळाची गरज बनली आहे. वर्तमान काळ सर्वसमावेशक व शाश्वत विकासाची संकल्पनेला घेऊन चालणारा आहे. जगात ज्ञानाच्या क्षेत्रात अमुलाग्र बदल झाला आहे. शिक्षण घेतल्यामुळे मानवाला आपल्या मुलभूत हक्क व कर्तव्याची जाणीव होते. शिक्षण ही विकास प्रक्रियेतील पहिली व महत्त्वपूर्ण पायरी आहे. शिक्षणाने सभ्यता, सुसंस्कृतपणा आणि प्रगतीचे शिखर सर करता येते. आदिम अवस्थेपासून माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात आपण शिक्षणामुळे आलो आहोत. शिक्षण तज्ञ वी. वी. चिपळूणकर यांच्या मते 'शिक्षण म्हणजे दळण नसून वळण आहे'. आज गुगल गुरु ची संकल्पना रूढ होत आहे. पारंपारिक शिक्षण व्यवस्थेत अध्ययन कर्त्याच्या दृष्टीने तामिकेचे महत्त्व त्याच वेळी त्याच वर्गात व त्या तामिकेपुरते असते. तामिका संपल्यानंतर, तामिके अगोदर घरी किंवा इतर वेळी व दुसऱ्या वर्गात अध्ययन कर्त्याला त्या तामिकेचा अनुभव घेता येत नाही. प्रत्येक तामिकेची स्वतंत्र कृती व अनुभूती असते. ऑनलाइन शिक्षण पद्धतीमुळे वेळ, काळ, स्थळ परिस्थिती इत्यादी वर मात करून ज्ञान आपल्या सोयीनुसार ग्रहण करता येते. बौद्धिक वैचित्र्याच्या दृष्टीने स्लो लर्नर, फास्ट लर्नर यांच्या नुसार उपयुक्त परंपरागत पद्धतीने अभ्यासक्रम पूर्ण करतांना अध्यापकांना काटेकोर नियोजन करून निर्धारित वेळेत आपल्या विषयाचा अभ्यासक्रम पूर्ण करावा लागतो. मात्र हे करत असताना विद्यार्थ्यांचे मूल्यांकन, आंतरक्रिया व प्रत्याभरण करणे करणे कठीण असते. गेल्या वर्षी संपूर्ण जगात कोविड-१९ या साथरोग आजाराने घातलेले थैमान त्यामुळे जगात झालेले लॉकडाऊन शाळा, महाविद्यालये बंद, परीक्षा रद्द, नवीन वर्गात प्रवेश घ्यायचा त्याची माहिती या करता प्रभावी उपाय म्हणून ऑनलाइन शिक्षण प्रणालीचा वाढत गेलेला प्रचार व प्रसार या ऑनलाईन अध्ययनाच्या तंत्रामुळे शिकण्याच्या नवनवीन पद्धतीची ओळख झाली. गुगल क्लास रूम, गुगल मिट, झूम, व्हाटसअप, खान अकॅडमी, ग्रामरली, बुक क्रेयटर, गुगलफॉर्म, LMS, BYJS, edx, duolingo, remind, photomath, sololearn, quzilet, Udemy etc. नविन विनामूल्य शिक्षणमाठी साधने उपलब्ध आहे. या सर्व साधनांचा वापर करतांना सुनियंत्रित आवश्यक आहे. दूरस्थपणे अध्ययन करणाऱ्या अध्ययन कर्त्याच्या कामगिरीवर लक्ष ठेवण्यामाठी योग्य यंत्रणा पाहिजे. अध्यापकाची एकाग्रता व त्यांना आभासी शैक्षणिक साधने हाताळणीमाठी सक्षम करणे. ऑनलाईन शिक्षण हे रिमोट लर्निंग असल्यामुळे विद्यार्थ्यांचे स्वतंत्र परीक्षण व अभिप्राय देता येत नाही. अध्यापक शिकवीत असलेले प्रत्येक जन ग्रहण करत असेल की नाही याची खात्री देता येत नाही.

सर्वात महत्वाची बाब म्हणजे भारतात साडे सहा लाख खेडी आहेत ग्रामीण लोकसंख्या ६५ % आहे व शहरी ३५% आहे. भारतातील २४% कुटुंब स्मार्ट फोन धारक आहे. ५ ते १८ वयोगट असणाऱ्या ११.०५% घरात संगणक व इंटरनेट सुविधा उपलब्ध आहे. त्यामुळे ऑनलाइन शिक्षण प्रणालीचा सर्वांना समन्यायी लाभ मिळेल यावद्दल माशंकता आहे. कारण बहुसंख्य वर्ग या शिक्षणप्रणाली पासून वंचित राहण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. या पद्धतीमुळे विद्यार्थी एकलकोंडी बनण्याचा धोका असतो, इंटरनेट चा गैरवापर, मतत संगणकाचा वापर केल्यामुळे डोळ्यावर ताण, मान व पाठीचे दुखणे, एकाग्रता या मागच्या मानसिक व आरोग्य

197

Website – www.researchjourney.net

Email – prchate84@gmail.com

Shri Shivaji Arts, Commerce
& Science College, Motala

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019),
Special Issue - 261 (B) : Use of ICT in Teaching - Learning
Peer Reviewed Journal

E-ISSN :
2348-7143
March 2021

150

विषयक समस्या उद्भवू शकतात.या ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे अध्ययनकर्ता intellectual ऐवजी googlectual बनण्याचा धोका वाढू शकतो. कोरोना या संसर्गजन्य आजारांमुळे जगाला अनेक बाबतीत तडजोड करण्यास भाग पाडले.शिक्षणक्षेत्र ही त्यास अपवाद नाही.वर्क फ्रॉम होम ची संस्कृती विद्यार्थी,पालक व शिक्षक या त्रयी ला पचनी पडून घ्यावी लागणार आहे.

ऑनलाईन शिक्षणाचे फायदे:-

- १) **स्थळ,काळ व वेळेची बचत :-** पूर्व पार चालत आलेल्या पारंपारिक शिक्षणव्यवस्थेत, शिक्षक शिकवित असलेल्या स्थळी आणि वेळीच, विद्यार्थ्यांनी उपस्थित असणे आवश्यक असते .कोणत्याही अपरिहार्य कारणामुळे, जर विद्यार्थी त्याच स्थळी आणि वेळी गैरहजर असेल, तर तो शिक्षण घेऊ शकत नाही . उपस्थित विद्यार्थ्यांचीमुद्धा त्या वेळी शिक्षण घेण्यास पोषक मानसिकता नसेल, तरीदेखील तो शिक्षण घेण्यास सुकतो .ऑनलाईन लर्निंग मुळे स्थळ ,काळ व वेळेची ही बंधने गळून पडतात .आभासी सुविधेमुळे मुळे प्रत्येक विद्यार्थी, त्याला सोयीच्या असलेल्या स्थळी आणि वेळी, शिकू शकतोआतापर्यंत शि .कू शकत नसलेल्या,प्रवाहबाहेर असणाऱ्या खूप मोठ्या विद्यार्थी संख्येस शिक्षणव्यवस्थेत आणण्यास ही "स्थळ काळाची लवचिकता" आवश्यक व सक्षम आहेसाहजिकच ., ऑनलाईन लर्निंग" मुळे शिक्षणाची उपलब्धता भरपूर वाढते.
- २) **अध्ययन व अध्यापनाच्या नववीन पद्धतीची माहिती :-** प्राचीन काळी गुरुकुल पद्धती होती.त्यामध्ये गुरु-शिष्य परंपरा होती वर्तमान युगात विद्यार्थ्यांना गुगल गुरु मिळाले आहे.त्यामधून शिकविण्याच्या व शिकण्याचे अनेक मार्ग शिष्यांना माहिती झाले.जसे विविध ऑनलाईन apps उदा.गुगल मिट,झूम.गुगल क्लास रूम,फेसबुक,व्हाटसप बुकक्रेयटर, गुगलफॉर्म, LMS, BYJS, edx, duolingo, remind, photomath, sololearn, qzilet, Udemy या साधनांचा वापर करून अधिक चांगल्या प्रकारे व उपयुक्त माहिती प्राप्त करता येते.
- ३) **शिकण्यास पोषक पर्यावरण निर्मिती :-** या पद्धतीमुळे शिक्षणाची तीच उच्च गुणवत्ता, कमीत कमी किमतीत, जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचते. ई लर्निंग मुळे,स्थळ काळाची बंधने पाळणे शक्य नसणारा विद्यार्थी, अर्ध वेळ काम करणारे विद्यार्थी देखील शिक्षणव्यवस्थेत येऊ शकतो.कमी आणि उच्च क्षमतेच्या विद्यार्थ्यांस मानवणारी शिक्षणव्यवस्था निर्माण करता येते.साहजिकच, "ई लर्निंग" कमीत कमी किमतीत उच्च गुणवत्तापूर्ण शिक्षण जास्तीत जास्त उपलब्धतेसह देण्यास सक्षम ठरते.
- ४) **कार्यक्षमता,उपलब्धता व गुणवत्ता यांचा संगम :-** ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमध्ये विद्यार्थी तिप्पट वेगाने शिकतात किंवा तेवढ्याच वेळेत, तिप्पट जास्त शिकतात.शैक्षणिक साहित्य प्रकाशित केल्यानंतर, लगेच जगातील सर्व विद्यार्थी त्याचा वापर सुरु करू शकतात .जगातील सर्व विद्यार्थी कुठूनही आणि केव्हाही शिकू शकतात.विद्यार्थ्यांच्या आवडी निवडी किंवा पूर्व क्षमते नुसार शिक्षण साहित्याच्या सादरीकरणात अनुरूप बदल करण्याची क्षमता ई लर्निंग किंवा ऑनलाईन पद्धतीत असते.

ऑनलाईन शिक्षणाचे तोटे

- १) **अतिरिक्त ताण:-** आभासी शिक्षण पद्धती अतिरिक्त लोकसंख्या व विकसनशील असणाऱ्या देशात प्रभावी पाने अमलात आणता येत नाही.शिक्षक वर्ग प्रशिक्षित करणे,विद्यार्थ्यांना अद्ययावत साधनसामग्री उपलब्ध करून देणे आशा अनेक समस्या असतात.
- २) **सुयोग्य साधनाची अनुपलब्धता :-** भारत देश खेड्यात वसलेला आहे व भारतात साडे सहा लाख खेडी आहेत ग्रामीण लोकसंख्या ६५ % आहे व शहरी ३५% आहे.भारतातील २४% कुटुंब स्मार्ट फोन धारक

Principal
Shri Shivaji Arts, Commerce
& Science College, Motala

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal

Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019),

Special Issue - 261 (B) : Use of ICT in Teaching - Learning

Peer Reviewed Journal

E-ISSN :

2348-7143

March 2021

151

आहे.५ ते १८ वयोगट असणाऱ्या ११.०५% घरात संगणक व इंटरनेट सुविधा उपलब्ध आहे.त्यामुळे ऑनलाइन शिक्षण प्रणालीचा सर्वांना समन्यायी लाभ मिळेल याबद्दल साशंकता आहे.

- ३) **मानसिक व शारीरिक समस्या:-** सतत संगणकावर काम करणे किंवा मोबाईल बघणे हे मानवाच्या मानसिक व शारीरिक व्याधी निर्माण करते.मोबाईल चा अतिरिक्त वापर पाठ,मान,डोळे व कान यावर परिणाम करते.तसेच जास्तीजास्त या साधनाच्या आहारी गेल्यावर मानसिक आरोग्यावर परिणाम होतो.
- ४) **आर्थिक व सामाजिक अडचणी :-** देशभरात आभासी शिक्षण घेण्याचे प्रमाण गेल्या वर्षभरात ३०% वाढले आहे.मात्र ही वाढ महानगरीय भागात झालेली दिसते.पायाभूत सुविधा,शिक्षकांचे प्रशिक्षण,अधुनिक यंत्र सामग्री आणि विद्यार्थी व पालक यांची मानसिकता वळविणे तसेच प्रत्येकाची आर्थिक क्षमता कशी आहे याचा परिणाम म्हणजे शिक्षण क्षेत्रातील गिनी गुणांक (आर्थिक विषमता) वाढण्याचे द्योतक होय. भारताचे माजी पंतप्रधान स्व.राजीव गांधी यांनी १९८० साली संगणक क्षेत्रात क्रांती घडवून आणली.त्यानंतर भारतात इंटरनेट चे जाळे विस्तारित होत गेले.ऑनलाईन शिक्षण पद्धती योग्य आहे.माहिती तंत्रज्ञान काळाची गरज आहे.त्यामध्ये अनेक आव्हाने आहेत त्यावर मात करण्यासाठी वास्तव व प्रामाणिक प्रयत्न करणे गरजेचे ठरते.जर असे न करता या क्षेत्रात आपण धोरणे ठरवीत बसलो तर शिक्षण क्षेत्रात वंचितता व आर्थिक विषमता वाढीस लागेल.

संदर्भग्रंथ सूची :-

1. राष्ट्रीय शिक्षण धोरण -२०२०
2. योजना मासिक डिसेंबर २०१३
3. शांत मालेगावकर 'शिक्षण वेध'-२००३
4. शांत मालेगावकर 'आजचे शिक्षण'-२००८
5. लोकसत्ता वर्तमानपत्र दि. २५ नोव्हेंबर २०१३
6. सकाळ वर्तमानपत्र दि.०३ जून २०२०
7. लोकमत वर्तमानपत्र दि.२० जून २०२०
8. इंटरनेट वरील मंकेतस्थळ

Principal
Shri Shivaji Arts, Commerce
& Science College, Motala

152

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY, AMRAVATI
VIDARBHA MAHAVIDYALAYA, BULDANA (ARTS & COMMERCE)
 Under the Mentorship of
SHRI SHIVAJI COLLEGE, PARBHANI

Certificate of Participation

This to certify that, Mr./Mrs./Prof./Dr.
Purushottam Rangrao Chate
 of Shri Shivaji Arts, Commerce & Science College Motala
 has actively participated in one day National Level E-Conference on "Use of ICT in
 Teaching-Learning: Opportunities and Challenges" (Under UGC-Paramarsh Scheme)
 held on February 24, 2021.

 PROF. V. G. WAGHMARE IQAC Coordinator Vidarbha Mahavidyalaya, Buldana	 DR. ROHIDAS NITONDE IQAC Coordinator Shri Shivaji College, Parbhani	 DR. BALASAHEB JADHAV Principal Shri Shivaji College, Parbhani	 DR. P. D. HUDEKAR Principal Vidarbha Mahavidyalaya, Buldana
--	--	--	--

Made for free with Certify'em

Principal
Shri Shivaji Arts Commerce
& Science College, Motala

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X

Issue - I

January - March - 2021

PART - I

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

The information and views expressed and the research content published in this journal, the sole responsibility lies entirely with the author(s) and does not reflect the official opinion of the Editorial Board, Advisory Committee and the Editor in Chief of the Journal "AJANTA".
Owner, printer & publisher Vinay S. Hatole has printed this journal at Ajanta Computer and Printers, Jaisingpura, University Gate, Aurangabad, also Published the same at Aurangabad.

Printed by

Ajanta Computer, Near University Gate, Jaisingpura, Aurangabad. (M.S.)

Printed by

Ajanta Computer, Near University Gate, Jaisingpura, Aurangabad. (M.S.)

Cell No. : 9579260877, 9822620877, 7030308239 Ph. No. : (0240) 2400877

E-mail : ajanta6060@gmail.com, www.ajantaprakashan.com

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - Impact Factor - 6.399 (www.sjifactor.com)

 EDITORIAL BOARD	
<p>Professor Kaiser Haq Dept. of English, University of Dhaka, Dhaka 1000, Bangladesh.</p>	<p>Roderick McCulloch University of the Sunshine Coast, Locked Bag 4, Maroochydore DC, Queensland, 4558 Australia.</p>
<p>Dr. Ashaf Fetoh Eata College of Art's and Science Salmu Bin Abdul Aziz University. KAS</p>	<p>Dr. Nicholas Loannides Senior Lecturer & Cisco Networking Academy Instructor, Faculty of Computing, North Campus, London Metropolitan University, 166-220 Holloway Road, London, N7 8DB, UK.</p>
<p>Muhammad Mezbah-ul-Islam Ph.D. (NEHU, India) Assot. Prof. Dept. of Information Science and Library Management University of Dhaka, Dhaka - 1000, Bangladesh.</p>	<p>Dr. Meenu Maheshwari Assit. Prof. & Former Head Dept. of Commerce & Management University of Kota, Kota.</p>
<p>Dr. S. Sampath Prof. of Statistics University of Madras Chennai 600005.</p>	<p>Dr. D. H. Malini Srinivasa Rao M.B.A., Ph.D., FDP (IIMA) Assit. Prof. Dept. of Management Pondicherry University Karaikal - 609605.</p>
<p>Dr. S. K. Omanwar Professor and Head, Physics, Sat Gadge Baba Amravati University, Amravati.</p>	<p>Dr. Rana Pratap Singh Professor & Dean, School for Environmental Sciences, Dr. Babasaheb Bhimrao Ambedkar University Raebareilly Road, Lucknow.</p>
<p>Dr. Shekhar Gungurwar Hindi Dept. Vasant Rao Naik Mahavidyalaya Vasarni, Nanded.</p>	<p>Memon Sohel Md Yusuf Dept. of Commerce, Nirzwa College of Technology, Nizwa Oman.</p>
<p>Dr. S. Karunanidhi Professor & Head, Dept. of Psychology, University of Madras.</p>	<p>Prof. Joyanta Borbora Head Dept. of Sociology, University, Dibrugarh.</p>
<p>Dr. Walmik Sarwade HOD Dept. of Commerce Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad.</p>	<p>Dr. Manoj Dixit Professor and Head, Department of Public Administration Director, Institute of Tourism Studies, Lucknow University, Lucknow.</p>
<p>Prof. P. T. Srinivasan Professor and Head, Dept. of Management Studies, University of Madras, Chennai.</p>	<p>Dr. P. Vitthal School of Language and Literature Marathi Dept. Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded.</p>

 EDITORIAL BOARD

Dr. Jagdish R. Baheti
H.O.D. S. N. J. B. College of Pharmacy,
Meminagar, A/P. Tal Chandwad, Dist. Nashik.

Dr. Sadique Razaque
Univ. Department of Psychology,
Vinoba Bhave University,
Hazaribagh, Jharkhand.

Prof. Ram Nandan Singh
Dept. of Buddhist Studies University of Jammu.

Dr. Safiqur Rahman
Assistant Professor, Dept. of Geography,
Guwahati College Bamunimaidam, Guwahati,
Assam.

PUBLISHED BY

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021
 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
1	E-Learning in Higher Education during Lockdown Period of COVID-19 Pandemic Dr. Swati Ramchandra Deshmukh Miss. Shenvi Ayesha Maqsood	1-5
2	A Study on Perception of Post COVID-19 Situations on Information & Communication Technology (ICT) Ms. Neha Sanjiv Pandhare Mr. Prashik M. Tayade	6-14
3	Post COVID-19 Situations in Higher Education Mr. Nitin S. Pawar Miss. Zombarkar Saima Mehmood	15-20
4	A Study on Post Effect of COVID-19 Situations in Education Ms. Neha Sanjiv Pandhare Mr. Vibhut Narayan Singh	21-27
5	Post COVID-19 Situation in Research & Innovation and Pediatric Research: Review Mr. Nitin S. Pawar Miss. Patil Jivita Kisan	28-36
6	Outbreaks of Covid-19 in India and their Impacts on Education System Shantaram Bhoje	37-41
7	Research Paper on Post COVID-19 Situation on Economic Miss. Sonali P. Pawar Miss. Kadu Shifa Imtiyaz	42-50
8	Post Covid-19 Situation in Economics Dr. Murlidhar Pandit Gaikwad	51-55
9	Research Paper on Post COVID 19 Situation in Sports & Culture Miss. Sonali P. Pawar Miss. Shenvi Daniya Maqsood	56-64

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021
 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
10	COVID- 19 & Higher Education through Open Universities Dr. Shrikrishna Digambar Tupare	64-69
11	Post COVID-19 Scenario in Education Miss. Samina Sajid Mistry Mr. Hamdule Shaukatali Muazzam	69-78
12	Repercussions of Covid-19 Pandemic on Industrial Production Mukul	78-88
13	Post COVID-19 Situation in Health Services Miss. Samina Sajid Mistry Miss. Karbari Jubiya Javid	89-96
14	ICT Post Covid-19: The Emerging 'New Normal' Sandhya Shivajirao Jadhav	97-105
15	Post-Covid Situation in Economics Miss. Kadu Sarah Imtiyaz Miss. Datey Ifra Hidayat	106-119
16	E-Learning in Higher Education during Lockdown Period of COVID-19 Pandemic Mr. Sachin D. Jadhav	120-134
17	Post Covid Situation in Education Miss. Kadu Sarah Imtiyaz Miss. Hawaldar Ammara Sajid	135-146
18	PPST Covid-19 Situation in a Facile Approach for the Synthesis and Spectral Characterization of Coumarin derivatives D. L. Make M. S. More B. S. Bhise	147-150

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) CC-5

18. PPST Covid-19 Situation in a Facile Approach for the Synthesis and Spectral Characterization of Coumarin derivatives

D. L. Make

Department of Chemistry, Shri Vasant Rao Naik College, Dharni, Dist. Amravati, (M. S. India).

M. S. More

Department of Chemistry, R. A. College Washim, (M. S. India).

B. S. Bhise

Shri Shiwaji Art's Commerce and Science College Motala, Dist. Buldhana, (M. S. India).

Abstract

An effective approach was recognized using lanthanum chloride as catalyst to obtain Coumarine derivatives under ambient temperature condition. The synthesis of Coumarine has been achieved via one pot reaction of Resorcinol, EAA using lanthanum chloride as catalyst in solvent ethanol. All the synthesized derivatives were characterized by ^1H NMR, IR.

Keywords- β - Coumarine, Schiff's base, EAA.

Introduction

Azomethine Group (-C=N-) Containing Compound typically known as Schiff base have been synthesized by the condensation of primary amine with active carbonyl. Schiff base has the significant class of compound in medicinal and pharmaceutical industry with several biological application that include antibacterial and antitumor activity they have been studied extensively as a class of ligand and are known to co-ordinate with metal ion through the azomethine nitrogen atom.

Similarly Coumarine derivative has been a great interest because of their role in natural and synthetic organic chemistry in many products which contain Coumarine subunit exhibit biological activity such as molluscicides¹⁻⁴, anthelmintic, hypnotic, insecticidal⁵ activities and some are serving as anticoagulant agent³ and fluorescent brightness. Coumarine containing a Schiff base are expected to have enhanced antitumor and biological activities. It is well established that the biological activity associated with the hydrogen compound attributed to the presence of active pharmacophore.

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) CC-5

Experimental

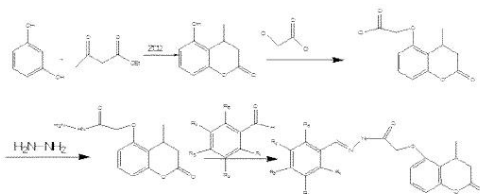
All solvents were laboring as commercial anhydrous mark without further Refining. The column chromatography was carried out over silica gel (100120 esh). Melting points determined by open capillary tube. ^1H NMR spectra were recorded on a Bruker 300 MHz spectrometer in CDCl_3 solvent.

General Procedure for the Synthesis of Coumarin

The Mixture of resorcinol (0.01 mole) and EAA (0.01 mole) and 0.2 gm of ZnCl_2 was added in 20 ml of ethyl alcohol in round bottom flask the reaction mixture was stir for 45 min. The reaction mixture was cool with stirring. The formation of product was monitor on thin layer chromatography. The isolated crude product Coumarin is further purified by the washing in acetone.

General Procedure for the One Pot Synthesis of Schiff's Base Coumarin Derivatives

The Coumarin and Chloroacetyl chloride taken in round bottom flask congaing 15 ml ethyl alcohol, along with hydrazine and aromatic amine, the reaction mixture was stir for 60 min. the purity of product was monitor on TLC, the solid final product was isolated and recrystallize using ethyl alcohol.

General Scheme**Table - Synthesis of 1a to 5f derivatives in terms of M. P. and Yield**

Sr. No.	R ₁	R ₂	R ₃	R ₄	R ₅	M.P. $^{\circ}\text{C}$	% Yield
1a.	H	H	NO_2	H	H	276	65
2b.	OCH_3	H	NO_2	H	H	280	60
3c.	Cl	H	Cl	H	H	296	55
4d.	H	NO_2	H	H	OH	258	60
5f.	NO_2	H	NO_2	H	H	266	80

1. 1a :-M.P.276 $^{\circ}\text{C}$

FT-IR 770 cm^{-1} for aromatic C-C stretching, 1190 cm^{-1} for NO_2 for stretching 1630 cm^{-1} for C=O stretching, 1090 cm^{-1} for C-N stretching, 2350 cm^{-1} for CN stretching.

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) CC-5

NMR : δ 3.2, d for 2H, δ 5.9 s for 1H, δ 2.1 t for 2H, 1.9 d for 3H, δ 6.6 to 8.0 m for 7H.

2. **2b :-M.P.280 °C.**

FT-IR 754 cm^{-1} for aromatic C-C stretching, 1120 cm^{-1} for C-O-C stretching, 1160 cm^{-1} for C-N stretching, 1230 cm^{-1} for NO_2 stretching, 1690 cm^{-1} for C=O stretching, 1610 cm^{-1} for C=O amide stretching.

NMR δ 3.8 t, for 3H, δ 3.9 d for 2H, δ 2.1 m for 1H, δ 4.5 s for 2H, δ 5.3 s for 1H δ 7.6 to 8.4 m for 6H.

3. **3CM.P.296 °C**

FT-IR: 770 cm^{-1} for aromatic C-C stretching, 890 cm^{-1} for C-Cl stretching, 1150 for C-O-C stretching, 1650 cm^{-1} for C=O stretching, 1140 cm^{-1} for C-N stretching, 1590 cm^{-1} for C=O Amide stretching.

NMR: δ 3.2, d for 2H, δ 3.9 t for 1H, δ 5.1 s for 1H δ 6.9 to 8.5 m for 6H.

4. **4dM.P.258 °C.**

FT-IR 746 cm^{-1} for aromatic C-C stretching, 1260 cm^{-1} for NO_2 stretching, 1710 cm^{-1} for C=O stretching, 1610 cm^{-1} for C=O Amide stretching, 1160 cm^{-1} for C-N stretching.

NMR δ 3.8 d, for 1H, δ 2.5 m for 3H, δ 2.1 d for 3H, δ 5.6 s for 1H, δ 6.6 to 8.4 m for 6H.

5. **5f M.P.266 °C.**

FT-IR 660 cm^{-1} for aromatic C-C stretching, 1190 cm^{-1} for NO_2 stretching, 1730 cm^{-1} for C=O stretching, 1570 cm^{-1} for C=O Amide stretching, 1780 for NO_2 double bond stretch, 1160 cm^{-1} for C-N stretching.

6. **NMR** δ 3.8 d, for 1H, δ 2.7 m for 3H, δ 2.6 d for 3H, δ 5.9 s for 1H, δ 7.6 to 8.9 m for 6H.

Result and Discussion

Herein an effective approach was developed for the synthesis of o-substituted Schiff's Base Coumarin derivatives in simple method with good yield, by using a simple and non-hazardous solvent ethyl alcohol at room temperature. The ^1H NMR and IR Spectra of the intact five derivatives show above is good with respect to the structure. The synthesized derivatives may be implicated as an informative resource for pharmaceutical industry, Agriculture Field and poultry Science.

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) CC-5

Acknowledgements

We are thankful to Dr. C.K. Deshmukh, Principal, Mr. AL. Sheikh, Head of dept. of chemistry, Shri Vasantnao Naik College, Dharni, Dr. M.M. Sancheti Principal R.A.College Washim Dr. R.F.Pagariya head of department of Chemistry, R.A.College Washim for providing necessary facilities to the research work.

References

1. Abu-Hussen, A.A.A.J. Coord. Chem. 2006, 59, 157.
2. Sithambaram Karthikeyan, M.; Jagadish Prasad, D.; Poojary, B.; Subramanya Bht, K. Bioorg. Med. Che. 2006, 14,7482.
3. M. Maeda and Laser Dyes, Academic Press, New York, 1994.
4. R. D. H. Murray, J. Mendez and S. A. Brown, The Natural Coumarins: Occurance, Chemistry and Biochemistry, Wiley & Sons, New York, 1982.
5. J. D. Hepworth, Ch. D. Gabbut and B. M. Heron, in: Comprehensive in Heterocyclic Chemistry, Pergamon Press, 2nd edition, 1996.

SYNTHESIS AND SPECTRAL CHARACTERIZATION OF 2-AZITIDINONE DERIVATIVES

M. S. More¹, N.V.Rathod¹,B.G.Kharode¹, B.S.Bhise²,D.L.Maske³, Sudhakar R. Bhusare⁴

1. Department of Chemistry, R.A. Art's, M.K. Commerce and Shri. S.R. Rathi Science College, Washim-444505 (M.S.) India.
2. Department of Chemistry, Shri Shivaji Arts, Commerce & Science College ,Motala Dist. Buldhana 444103 (M.S) India.
3. Shri Vasantao Naik College Dharni Dist. Amravati 444702 (M.S.) India.
4. Department of Chemistry, Dnyanopasak College, Parbhani-431401 (M.S.) India

Abstract

Azitinone commonly called β -lactams and it is well known heterocyclic compound. In the present work efficient and rapid synthesis of novel β -lactams has been established in good yields starting from aromatic carbonyl and aromatic amine. The Schiff base obtained from the aromatic carbonyl compound and aromatic amine in ethyl alcohol, then in situ ketene formed from acetyl chloride and triethyl amine, then ketene and Schiff base form 2-azitinone. After synthesis we characterize the structure of 4-thiazolidinone derivative on the basis of IR and ^1H NMR. The purity of the synthesized compound was confirmed by TLC.

Keyword: β -Lactam, 2-Azitinone, Schiff's base.

Introduction:

β -Lactams, was first synthesized in 1907 by Staudinger¹, by ketene-imine [2+2] cycloaddition, this included synthesis of series of Schiff's bases and which reacted with ketene²⁻³ have always attracted a enormous amount of interest, in particular since the innovation of penicillin in 1928 by Fleming and cephalosporin in 1945 by Brotzu³. There is numerous method for the synthesis β -lactam², However, other notable methods are sometimes employed, including photoinduced rearrangements,⁴ and radical cyclizations.⁵ The present work deals with the synthesis & characterization of some β -lactam derivatives. This is derived from aromatic aldehyde & aromatic amine. A series of β -lactam is synthesized in satisfactory to excellent yield via the cyclization process. The 2-azitinone derivative is obtained in the presence of 1,4-dioxane as a solvent. The triethyl amine was used as base which forms the ketene with the acetyl chloride.

Materials and Method:

The chemicals and solvent used in the present work are of synthetic grade, Merck company Ltd. The products were characterized by ^1H NMR and IR. The melting point were determined by open capillary method and is uncorrected. The IR spectra were recorded on Perkin-Elmer spectrum-One FTIR instrument in the form of KBr pallet. ^1H NMR spectra were recorded in CDCl_3 on a Bruker Avance II 400 NMR spectrometer using TMS as an internal standard. The reaction progress was monitored on thin layer chromatography and solvent system for mobile phase was chloroform/methanol in the ratio 9:1. The crude products were recrystallized from 10% ethanol.

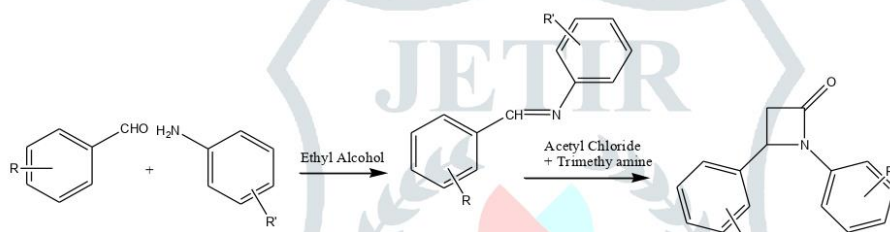
Present Work

I. Preparation of Schiff base :

A mixture of alcohol (15 ml) and benzaldehyde (0.01 mol) was taken into a 250 ml R.B flask. The mixture was stirred until a homogeneous solution was obtained. Amine (0.01mol) was added with stirring. (As the reaction is exothermic it should be carried out by placing R.B flask in a freezing mixture). Reaction mass is stirred for another 45 min. the Schiff base was precipitated out. Cool the reaction mass with stirring. The isolated crude product is purified by the washing in acetone.

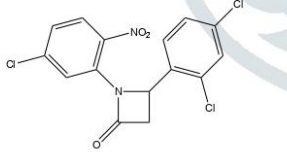
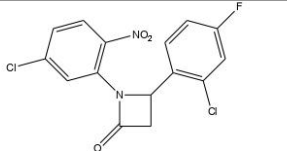
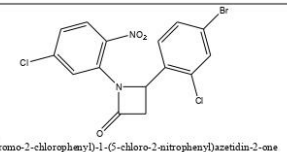
II. Preparation of β- Lactam :

The solution of Schiff base acetyl chloride was taken in round bottom flask. To this few drops of triethyl amine and 1,4 dioxane was added and heated for two hours. The solid cake formed was filtered and the concentration of the filtrate was carried out to obtain solid residue which was purified by crystallization from ethyl alcohol. Similar technique is used for obtaining remaining compounds. TLC technique is used to confirm the purity; mobile phase used was benzene and alcohol.

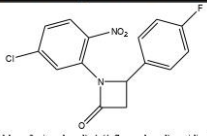
Scheme I

Table I

Sr. No.	Structure & Name of product	Physical Constant	Color of product	Yield
1.	 1-(5-chloro-2-nitrophenyl)-4-(2,4-dichlorophenyl)azetidin-2-one	234°C	Reddish Brown	68.83%
2.	 1-(5-chloro-2-nitrophenyl)-4-(2-chloro-4-fluorophenyl)azetidin-2-one	265°C	Yellow	55.06%
3.	 4-(4-bromo-2-chlorophenyl)-1-(5-chloro-2-nitrophenyl)azetidin-2-one	190°C	Greenish yellow	59.33%

© 2020 JETIR February 2020 , Volume 7, Issue 2

www.jetir.org (ISSN-2349-5162)

4.	 <chem>O=C1CN(C1)c2ccc(F)cc2c3cc(Cl)cc([N+](=O)[O-])c3</chem> 1-(5-chloro-2-nitrophenyl)-4-(4-fluorophenyl)azetidin-2-one	160°C	Yellowish White	63.44%
----	--	-------	--------------------	--------

1) 1(5-Chloro 2-Nitrophenyl)-4-(2,4-dichloro phenyl)azitidin-2-one :- M.P.234°C

FT-IR 770 cm⁻¹ for aromatic C-C stretching, 1190 cm⁻¹ for –NO₂ for stretching 1630 cm⁻¹ for C=O stretching, 1090 cm⁻¹ for C-N stretching.

NMR δ 3.2, d for 2H, δ 3.9 t for 1H, δ 6.6 to 8.0 m for 6H.

2) 1(5-chloro-2-nitrophenyl)-4-(2-chloro-4-flouro phenyl)azitidin-2-one:- M.P.265°C.

FT-IR 754cm⁻¹ for aromatic C-C stretching, 1230cm⁻¹ for –NO₂ for stretching 1690 cm⁻¹ for C=O stretching, 1160 cm⁻¹ for C-N stretching.

NMR δ 3.8d, for 2H, δ 4.3 d, for 1H, δ 7.6 to 8.4 m for 6H.

3) 4(4-Bromo 2-phenylphenyl)-1-(5-chloro-2-nitro phenyl) azitidin-2-one:-M.P.190°C.

FT-IR 765cm⁻¹ for aromatic C-C stretching, 1247cm⁻¹ for –NO₂ for stretching 1608cm⁻¹ for C=O stretching, 1107 cm⁻¹ for C-N stretching, 1174 cm⁻¹ for C-S stretching

NMR δ 3.9, d for 2H, δ 4.5 t, for 2H, δ 7.7 to 8.7 m for 6H.

4) 1-(5-Chloro-2-nitrophenyl)-4-(4-Fluorophenyl) azetidin-2-one:- M.P.160°C

IR 769cm⁻¹ for Ar C-C stretching 1290 cm⁻¹ for –NO₂ for stretching 1675cm⁻¹ for C=O tretching, 1115 cm⁻¹ for C-N stretching

NMR δ 3.7, d for 2H, δ 4.5 t for 1H, δ 6.7 to 8.1 m for 7H.

Result and Discussion:

In the present work, by convenient method 2-azetidineone derivatives was prepared according to reaction Scheme-1 in good yield. The procedure involves synthesis of Schiff bases followed by cycloaddition of ketene obtained from acetyl chloride and triethyl amine. The present study may be useful in pharmaceutical industries and agriculture field.

ACKNOWLEDGEMENT:

Authors are thankful to Dr. M.M.Sancheti, Principal R.A.College, Washim and Dr. R.F.Pagariya Head Dept. of Chemistry for providing a research facility and for all possible help and cooperation during the course of this work.

Reference :

- 1) ICH Guideline Q3A (R), *Impurities in New Drug Substances*. **2002**, 7 February.
- 2) R. W. Snow, C. A. Guerra, A. M. Noor, H. Y. Myint, S. I. Hay, *Nature* 434 (2005) 214
- 3) Ishibashi, H.; Kameoka, C.; Kodama, K.; Ikeda, M. Asymmetric Radical Cyclization Leading to β-Lactams: Stereoselective Synthesis of Chiral Key Intermediates for Carbapenem Antibiotics PS-5 and Thienamycin. *Tetrahedron* **1996**, 52, 489-502.
- 4) *The Chemistry of β-Lactams*; Page, M. I., Ed.; Chapman Hall: New York, 1992.
- 5) Xu. J. Stereo selectivity in the synthesis of 2-azetidinone from ketenes via Staudinger reaction. *Arkivoc*.2009; 21-44

BIOINFOLET 17 (3 B) : 478 - 482, 2020

FURTHER STUDY ON SAHNIANTHUS FROM DECCAN INTERTRAPPEAN BEDS OF CHINDWARA DISTRICT OF MADHYA PRADESH, INDIA

R. W. Ukey

Department of Botany, Shri Shiwaji Arts, commerce and Science College, Motala, Dist-Buldhana (MS)443103, India

ABSTRACT

From two chert specimens collected from Bhutera and Mohgaonkalan of Chhindwara district of Madhya Pradesh, India, four flowers have been described. After comparison with the flowers reported from Deccan Intertrappean beds, it was observed that these flowers showed close similarities with *Sahnianthus parijai* hence, they are kept under the same genus as *Sahnianthus chhindwarai* sp. nov. The specific name has been given after the localities.

Key words : Dicotyledonous flowers; Deccan Intertrappean Beds; Maastrichtian; Chert specimens; *Sahnianthus*

Introduction

So far, more than fifteen *Dicotyledonous* flowers have been reported from different localities of Deccan Intertrappean beds of Madhya Pradesh. Such as *Sahnianthus parijai*. (Shukla, 1943;. Chitale, 1955;. Paradkar, 1984; Sakundarwar and Puranik., 2012) *Sahnianthus dinectrianum* (Dayal, 1967) *Sahnipushpum shuklai* (Verma, 1956), *Sahnipushpum glandulosum* (Prakash, 1955; Prakash, and Jain, 1963; Kapgate, et. al 2011) . *Chitaleypushpum mohgaonense* (Paradkar, 1971) and *Chenopodioanthus mohgaonense* (Kapgate, et. Al., 2006). In this communication four well preserved *Sahnianthus* flower species have been described which were collected from Bhutera and Mohgaonkalan of Chhindwara district, Madhya Pradesh, India. All of the previously reported *Sahnianthus* flowers were from Mohgaonkalan; while present species have been described from new locality Bhutera. Therefore, present work again adds more information towards diversity

of fossils in Chhindwara district.

Material and Methods

The fossiliferous cherts were collected from Bhutera and Mohgaonkalan of Chhindwara district. After breaking the cherts and itching with hydrofluoric acid fairly well-preserved flower was exposed in longitudinal and plane from Mohgaokalan and a group of three flowers were exposed in various planes. Serial peel sections were taken through their exposed planes with Cellulose Acetate peel Technique (Darrah, 1936; Joy et. Al, 1956; Stewart and Taylor, 1965; Holmes and Lopez, 1986). After that the peels were pressed, mounted on slide in DPX and dried in sun light. The slides were observed under microscope and photographed.

Results and Discussion

Four well-preserved flowers have been described, from two pieces of cherts.

Chert-I:

The flower-1 is small which cut in longitudinal plane, about 7 mm long and 3.4 mm broad in the middle. It is pedicellate, actinomorphic and hypogynous [Fig. 1. (a) to (i)]. The flower has a curved short stalk which measures 1.5 mm in length and 0.90 mm in breadth [fig. 2. (a), (b)]. There is single whorl of perianth forming a cup like covering around the gynoecium. The perianth lobes are 0.7 mm broad consisting of 10-15 cells thick zone of elongated, parenchymatous cells [fig. 2. (a), (b)].

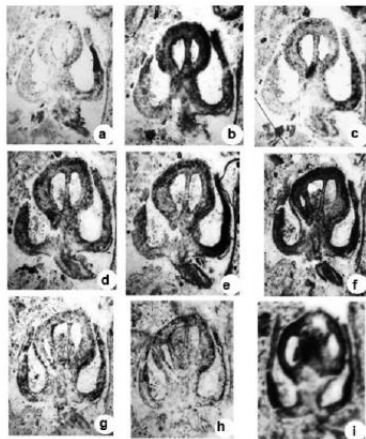

Fig. 1 :. Specimen-I at various stages of appearance showing flower cut in L.S. (30X)

The flower shows gynoecium only. The ovary was observed in the form of one to four locules in serial peels, thus gynoecium is most probably hexa-carpellary and syncarpous. The ovary is almost round in shape [Fig. 2. (b)]. It measures 2 mm x 2 mm in size raised on moderately long gynophores [Fig. 2. (a)], which measures about 0.4 mm in length. Ovary wall is thick composed of loosely arranged cells. The outer layer is of parenchymatous cells, followed by 2-3 layers of cells which have dark depositions. The locule contains two rows of ovule with axile placentation [Fig. 2. (b)]. Style is very much reduced and small. Stigma is round, almost undifferentiated from the style. There is a nectary like structure in the gibbous portion of the calyx tube at the base of ovary stalk [Fig. 2. (a), (b)]

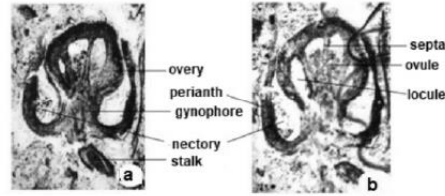

Fig. 2. Flower 1 which cut in longitudinal section (90X)

Chert-II:

In this chert three well-preserved flowers of different size which are exposed in longitudinal, oblique longitudinal and transverse plane. There is one centrally placed large flower and below it, two small flowers on both side are seen; out of them one is cut in T. S. and other in oblique longitudinal plane and in inverted position [Fig.3.(a) to (k)]. They are not far from each other and unfortunately there is no organic connection in between them but structurally and anatomically they are same flower, having variation only in their size.

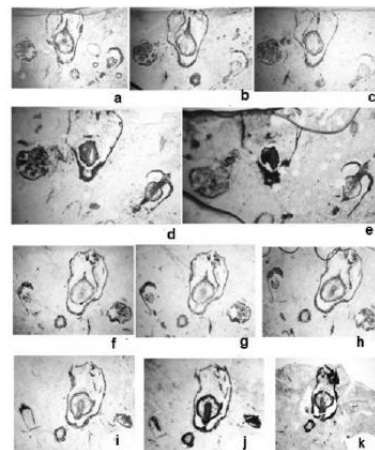

Fig.3 Part of specimen-II at various stages of appearance showing group of three flowers cuts in different plane.[a-c-(30X); (c and d) (45X)]; (f) to (K) Counterpart of specimen II at various stages of appearance showing group of three flowers cuts in different plane. (30X)

Flower 2: The preservation of the flower is excellent. It is cut in longitudinally and measures 3 mm 5 mm. [Fig. 4 (a), (b), (c)]. The hypanthium and essential whorls are both well preserved. Stalk of flower is not seen. It is actinomorphic. Corolla is not seen. Four calyx lobes [Fig. 4.(c)] are seen in Longitudinal section (L.S.) hence it may be 8 lobed, tubular and stamens are inserted on throat of calyx at different height. *Filaments* are short and curved inwards. Attachment of anthers is dorsifixed, episepaluos, oblong and dehiscence is longitudinal [Fig. 4. (b)]. Gynoecium 2 mm long, stigma is not seen [Fig. 4. (a)]. Ovary spherical, superior, arise on short stalk, 4 locules are seen which is completely septet. There are two rows of ovule in each locule with axile placentation [Fig. 4. (a), (b), (c)].

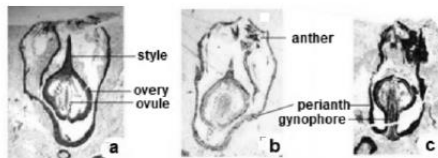

Fig. 4. (a), (b) and (c) showing flower 2 (45X)

Flower 3: This flower is also cut in L. S. near to the flower-1 on lower side. It is small 2.5 mm long and 2 mm broad [fig.5 (a), (b)]. It show well preserved 1.3 mm long stalk. It contains outer cells elongated; rectangular, middle layer cells sclerenchymatous, content dark, inner layer 6-8 cells thick, cells parenchymatous, elongated, vascular strands with sclariform pits [fig.5 (b)]. It is actinomorphic. Perianth is single whorled consists of rectangular cells, elongated, parenchymatous, loosely arranged, few air space at frequent intervals. Perianth lobes are 1.2 long and 0.3 mm broad made up of elongated, parenchymatous cells [fig.5 (b)].

The flower shows gynoecium only. Ovary seen in the form of one to three locules in serial peels, thus gynoecium is most probably hexacarpellary and syncarpous. The ovary is almost round in shape. It measures 1 mm 1 mm in size. Ovary raised on moderately long gynophores which measures about 0.2 mm in length [fig.5 (b)]. Ovary wall is thick

composed of thick zones of loosely arranged cells [fig.5 (a)]. The outer layer is composed of parenchymatous cells, followed by 2-3 layers of cells which have dark depositions. The locules contain two rows of ovule with axile placentation. The style is very much reduced and small [fig.5 (a)]. Stigma is long, slightly wider than style almost undifferentiated from the style and papillose in nature and simple in form [fig.5 (a)].

Flower-4: This flower is cut in transvers plane. It is circular in outline, 0.2 mm diameter and supposed to be cut from top [fig.5 (c)]; since there is stigma in centre, papillose in nature and simple in form [fig.5 (c)]. There are eight anthers are cut in T. S. and they are inserted to the calyx [fig.5 (c)]. There are seven calyx lobes in valvate arrangement and incurved. Therefore, stamens are episepalous, inserted in the calyx tube. The attachment of anther on the filament is dorsal [fig.5 (c)]. Corolla is completely absent.

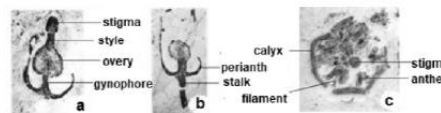

Fig. 5. (a) & (b) flower 3 (45X); (c) flower 4 (90X)

Thus the important features of the specimens examined are : All flowers are pedicelate. Stalk containing outer cells elongated, rectangular and middle layer cells sclerenchymatous, content dark, inner layer 6-8 cells thick, cells parenchymatous, elongated, vascular strands with sclariform pits. Perianth single whorled, cells are rectangular, elongated, parenchymatous, loosely arranged, few air spaces at frequent intervals. There are about seven calyx lobes, valvate in bud. Corolla is absent even in the bud. Stamens are protandrous, exceeding the number of sepals, born at the top of the calyx tube, some of them alternating with sepals. Dehiscence is longitudinal and lateral. Style is long and stigma slightly swollen, papillose and simple. Ovary shows 7-8 locule. All septa are equal and loculi represented in the style by an equal number of patches of soft tissue around the stylar canal. Nectary present as a single

scale at the slightly gibbous base of the calyx tube. They are in different stages of growth as is evident from the style length. It is clear from the above discussion that present flower are of dicot and similar to *Sahnianthus*.

Identification

For identification the flowers were compared with the flowers of modern family as well as reported flowers from Deccan Inertrappean beds of India.

Comparison with Modern Families : The affinities of present flowers are tried to match with various families like Lythraceae and Samydaceae with which they show some links. They are similar to Lythraceae in having hypogynous, stalked as in *Lofoensia*, six chambered ovary with axile placentation (Lawrence, 1954; Rendle, 1986). But in Lythraceae the flowers are bisexual and the perianth is having hypanthium. These flowers are resemble with family Samydaceae in having actinomorphic symmetry and hypogynous position but differs in having unilocular ovary and parietal placentation. These flowers can be brought near to family Samydaceae because flowers in this family are dioecious and polygamous. From above discussion it is clear that these flower does not have complete resembles with modern flowers.

Comparison with Reported Species : These flowers are compared with reported *Sahnianthus* flowers described by different authors, as they are showing more resembles with this flower. The flower *Sahnianthus parijai* is actinomorphic, heterostylous, about 10 mm. long with a slender stalk about 4.5 mm long; calyx 8 lobed, tubular, gibbous at base, calyx 5.5 mm long; corolla not observed. Stamens at least 8, episepalous; anther oblong, 0.75 mm long, dorsifixed, dehiscence longitudinal (extrose); Gynoecium 2.2 mm. long, ovary superior, stalked, spherical 1.2 mm. in diameter, 6-8 locules, completely septet, placentation axile; ovules usually 2 rows per locule. Some new conclusions drawn by

Chitale in 1955 [2] on *Sahnianthus* flower such as: 'Flowers is borne on a branched pedicel. But there is no any branched pedicel in present flowers. There are about seven calyx lobes valvate in bud. The calyx tube shows more vascular bundles than the number of calyx lobes. Corolla are absent even in bud. Nectary present as a single scale at the base of calyx tube. Stamens are protandrous, born at the top of calyx tube. Dehiscence is longitudinal and lateral. Ovary with varying number of loculi (7, 8, 9, 12 observed). Septa all equal and loculi represented in the style on equal number of soft tissues around stylar canal. Further contribution done by Mahabale and Deshpande (1957). They commented on the affinities of this flower genus and said that it is more liked to Sonneratiaceae than Lythraceae, as shown by Shukla (1944). In 1984, Paradkar and Senad (1984) added note on *Sahnianthus* and observed flowers specimens were varying in length from 2.6 to 6.0 mm and 1.2 to 2.8 mm in breadth. The flowers were zygomorphic and not actinomorphic. The perianth tube was swollen in lower middle portion and somewhat constricted on one side only above the ovary without disturbing the erect median style. The presences of petals have been observed as arising from between the sepal teeth lobes. Petals are 1.2 mm long and 0.6 mm broad at distal end. The flower thus had two whorls of perianth. Shukla (1958) observed two nectories in *Sahnianthus* and created new species of *Sahnianthus* as *Sahnianthus dinectrianum*. From the above comparison it is clear that these flowers shows close similarities with *Sahnianthus parijai* Shukla (1943) hence, it is kept under same the genus as *Sahnianthus chhindwarai* sp. nov. The specific name is given after the district of localities.

Diagnosis

***Sahnianthus chhindwarai* sp. nov.**

All flowers are pedicillate, actinomorphic, hypogynous; stalk containing outer cells elongated, rectangular, middle layer cells sclerenchymatous, content dark, inner

layer 6-8 cells thick, cells parenchymatous, elongated, vascular strands with scleriform pits; perianth single whorled, cells rectangular, elongated, parenchymatous, loosely arranged, few air space at frequent intervals; gynoecium stipulate, ovary wall cells loosely arranged, parenchymatous, locule 6-8, ovule in 2 rows; placentation axile, style much reduced, stigma round.

Holotype RWU/Flr./14 & 29/Deposited at Dept. of Botany, J. M. Patel College, Bhandara.

Horizon Deccan Intertrappean Series of Madhya Pradesh, India.

Locality Bhutera and Mohgaonkalan of Chhindwara district.

Age Late Cretaceous (Maastrichtian)

Acknowledgments

With great pleasure author is expressing deep sense of gratitude to Dr. D. K. Kapgate, Assoc. Professor and former Head, Department of Botany, J. M. Patel College, Bhandara for valuable guidance. The author is thankful to Dr. Patil, former Principal, Shri Shiwaji Arts, commerce and science college, Motala for encouragement.

References

- Chitale, S. D. (1955). *J. Ind. Bot. Soc.* **34** (2):121
- Darrah, H.C. (1936). *Harvard Univ. Bot. Nus.*, **4**: 69
- Dayal, R. (1967). *Palaeobotanist*; **15**(3) :316
- Holmes, J. and Lopez, J. (1986). *Palaeontology*, **29**: 66
- Joy, K.W. Willis, A.J. and Lacey, W.S. (1956). *Annals of Botany (N.S.)*, **20**: 635
- Kapgate D., N. Awasthi, S. Manchester, and S. Chitale (2011) *Acta Palaeobotanica* **51**(2): 207
- Kapgate V. D., D. K. Kapgate and M. T. Sheikh (2006.), *Geophytology*, **36**(1&2) : 27
- Lawrence G. H. M. (1964)." *Taxonomy of Vascular Plants* ", Oxford and IBH Publishing Co., Calcutta
- Mahabale T. S. and J. V. Deshpande (1957)., *Palaeobotanist*, **6**(2): 51
- Paradkar S. A. (1971). *Paper presented in "Palaeobotanical Conference"*. Lucknow, Abstracts. pp 77
- Paradkar S. A. and V. A. Senad (1984) "*Proc. Indian geophytol. Special publ* ". Palaeobotanical society, Lucknow, **5** : 138
- Prakash U. (1955). *Palaeobotanist*, **4**: 91
- Prakash U. and R. K. Jain (1963). *Palaeobotanist*, **12** : 128
- Rendle A. B. (1986). "*Classification of flowering plants*", Cambridge Univ. Press, London, Vol. I & II
- Sakundarwar R. S. and S. D. Puranik (2012). *Botanique*, **16** (1) : 74
- Shukla V. B. (1943). *J. Ind. Bot. Soc.* **22** : 181
- Shukla V. B. (1944). *Proc. Nat. Acad. Sci. India*, **14** : 1
- Shukla V. B. (1958). *J. palaeont. soc. India*, **3** :114
- Stewart, W.N. and Taylor, T.N. (1965). "*Handbook of paleontological Technique*", in Kummel, B. and Raup, D. (eds.) San Francisco : 224
- Verma K. (1956). *Journal of Palaentological Society India*, **1** : 131

240

ISSN: 2394 5303 | Impact Factor 4.002(IJIF) | *Printing Area International Research Journal* | November 2017 Issue-35, Vol-04 | 01

J.M.P.

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

प्रिंटिंग एरिया

Printing Area International Interdisciplinary Research
Journal in Marathi, Hindi & English Languages
November 2017, Issue-35, Vol-04

Editor
Dr. Bapu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Co-Editor
Dr. Ravindranath Kewat
(M.A. Ph.D.)

“Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Bapu Ganpat.”

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

241

Printing Area

Editorial Board & Advisory Committee

<ol style="list-style-type: none"> 1) Dr. Vikas Sudam Padalkar (Japan) 2) M.Saleem, Sialkot (Pakistan) 3) Dr. Momin Mujtaba (Saudi Arabia) 4) N.Nagendrakumar (Sri Lanka) 5) Dr. Wankhede Umakant (Maharashtra) 6) Dr. Basantani Vinita (Pune) 7) Dr. Upadhyaya Bharat (Sangali) 8) Jubraj Khamari (Orissa) 9) Krupa Sophia Livingston (Tamilnadu) 10) Dr. Wagh Anand (Aurangabad) 11) Dr. Ambhore Shankar (Jalna) 12) Dr. Ashish Kumar (Delhi) 13) Prof.Surwade Yogesh (Satara) 14) Dr. Patil Deepak (Dhule) 15) Dr. Singh Rajeshkumar (Lucknow) 16) Tadvi Ajjij (Jalgaon) 17) Dr.Patwari Vidya (Jalna) 18) Dr.Varma Anju (Gangatok) 19) Dr.Padwal Promod (Waranasi) 20) Dr.Lokhande Nilendra (Mumbai) 21) Dr.Narendra Pathak (Lucknow) 22) Dr.Bhairulal Yadav (West Bangal) 23) Dr.M.M.Joshi, (Nainital) 	<ol style="list-style-type: none"> 24) Dr.Sushma Yadav (Delhi) 25) Dr.Seema Sharma (Indor) 26) Dr. Choudhari N.D. (Kada) 27) Dr. Yallawad Rajkumar (Parli v.) 28) Dr. Yerande V. L.(Nilanga) 29) Dr. Awasthi Sudarshan (Parli v.) 30) Vipin Pandey, Kanpur (U.P.) 31) Dr. Rajendra Acharya (Parli v.) 32) Manmeet Kaur (Uttarakhand) 33) Dr. Vidya Gulbhile (M.S.) 34) Dr. Kewat Ravindra (Chandrapur) 35) Dr. Pandey Piyush (Delhi) 36) Dr. Suresh Babu (Hyderabad) 37) Dr. Patel Brijesh (Gujrat) 38) Dr. Trivedi Sunil (Gujrat) 39) Dr. Sarda Priti (Hyderabad) 40) Dr. Nema Deepak (M.P.) 41) Dr. Shukla Neeraj (U.P.) 42) Dr. Namdev Madumati (M.P.) 43) Dr. Kachare S.V. (Parli-v) 44) Dr. Singh Komal (Lucknow) 45) Dr. Pawar Vijay (Mumbai) 46) Dr. Chaudhari Ramakant (Jalgaon)
---	---

Indexed

UGC Approved Journal
Sr.No.43053

IMPACT
4.002
FACTOR

Govt. of India,
Trade Marks Registry
Regd. No. 3418002

Note : The Views expressed in the published articles, Research Papers etc. are their writers own. 'Printing Area' does not take any liability regarding approval/disapproval by any university, institute, academic body and others. The agreement of the Editor, Editorial Board or Publication is not necessary. Disputes, if any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

<http://www.printingarea.blogspot.com>

♣ Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal ♣
UGC Approved
Sr.No.43053

242

ISSN: 2394 5303 | Impact Factor 4.002(IJIF) | *Printing Area International Research Journal* | November 2017 Issue-35, Vol-04 | 06

Index

01) Indian Economic Development Athiya Banu, Hanamkonda, Telangana	10
02) Cultural Interaction and The Indian Novel in English Asha Padmakar Bamane, Pali, Tal- Wada, Dist- Palghar	14
03) Women, Beliefs & Superstations Dr. Amit Bhowmick, Murshidabad, West Bengal	16
04) RELATIONSHIP BETWEEN WORKING CAPITAL MANAGEMENT & PROFITABILITY: WITH... Jitendra Chavda, Vallabh Vidyanagar.	21
05) JUDICIAL APPROACH TOWARDS LEGAL AID: A HUMAN RIGHT TO EQUALITY Musadir Farooq, Jammu.	26
06) Right to privacy: as a fundamental freedom, as a fundamental right; constitutional.... Bhadraiah Jannu, Hyderabad.	31
07) Kashmiriyat: A Shared Legacy Mohd Shafi Bhat, Kashmir.	35
08) Construction & Standardization of Learning Achievement Test in Mathematics Jasleen Kaur—Dr. Tarlok Bandhu, Punjab	39
09) Administrative Reforms in Police Administration: The need of the Hour A.S.Kousadikar, Nanded	44
10) Which Way for Public Libraries in our country? Bollipelli krishnaveni—K.Lakpathi, Hyderabad	48
11) A STUDY OF CURRENT PERFORMANCE APPRAISAL SYSTEM AT MAFATLAL Dalpat B Mali, Vallabh Vidyanagar.	53
12) ROLE OF GST IN THE GROWTH OF INDIAN ECONOMY Ashutosh Mehta, Sardar Patel University	57

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

UGC Approved Sr.No.43053

243

ISSN: 2394 5303	Impact Factor 4.002(IJIF)	<i>Printing Area</i> International Research Journal	November 2017 Issue-35, Vol-04	07
13) Role of e-NAM in Agriculture Marketing. Ramachandram Musthyala, Hyderabad.				61
14) A Retrospective on the internet based agriculture development and its' impact.... Bayya Nagaraju, Telangana				65
15) LIBRARY USAGE OF ENGINEERING STUDENTS AT SIDDHARTHA INSTITUTE OF..... K.LAKPATHI NAIK, Telangana.				73
16) MARITAL ADJUSTMENT STRESS AND DEPRESSION AMONG WORKING AND NON.... Dr Saurabh Paliwal, Lucknow				78
17) HABIB TANVIR:PIONEER OF THE FOLK Mr. Naresh Patel—Dr. Seema Bhupendra, Rajasthan				84
18) PREPARING BIBLIOGRAPHY: A BRIEF INTRODUCTION TO MLA STYLESHEET Dr. Pratap B. Patil, Sarud, Dist: Kolhapur				90
19) MEDICAL NEGLIGENCE: NEED FOR STRINGENT LAWS Priyanka (Advocate)				95
20) A Study Of The Effectiveness Of Advance Organizer Model In..... Dayavanta B. Raut, Amgaon				100
21) Study on the Legal Awareness of School students about the Rights of Women in the.... Dr. Ananya Ghosh Roy—Dr. T. Beena, Uttar Pradesh				103
22) The upshot of music listening on work performance: A Study.... Sanjith Prakash,				107
23) A Correlation study between Adjustment and School Environment among.... Ms.Menisha Nanaji Sawant—Dr. Shobha Maharu Chaudhari				111
24) Multiple And Myriad Assertion of Kashmiri Identity Politics Mohd Shafi Bhat, Kashmir				114
25) STRATEGIES FOR TEACHING IN INCLUSIVE SETTINGS Sharmishtha Solanki				118

www.vidyawarta.com/03 | http://www.printingarea.blogspot.com

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal **UGC Approved Sr.No.43053**

ISSN: 2394 5303	Impact Factor 4.002(IJIF)	Printing Area International Research Journal	November 2017 Issue-35, Vol-04	08
26) Recycling Of Concrete Waste Material From Construction Demolition Dr. Dheeraj Negi—Miss. Varsha Birla, Khargone, M.P.				123
27) IMPORTANCE OF LESSON PLANNING IN ESL TEACHING Dr. G. Sujatha, Machilipatnam				127
28) LAND ACQUISITION LAWS: CONCEPTUAL FRAMEWORK Mr. Harishchandra Surwase, Pune				135
29) DEPRESSION, HOPELESSNESS & ANXIETY IN DOMESTIC VIOLENCE SUFFERER WOMEN Sonam Begum—Puran Chandra—Dr. C. P. Khokhar, Haridwar.				139
30) वरिष्ठ महाविद्यालयातील कला, विज्ञान व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांच्यामते उच्च शिक्षणातील महिलांची भूमिका व.... डॉ. प्रमोद आत्माराम अहिरे, भुसावळ				145
31) देऊळगांवराजा शहरातील नागरिकांसाठी आयकर कायद्याची उपयोगिता व जनजागृती-..... प्रा.डॉ. विनोद रतिराम बन्सिले, जि. बुलडाणा				149
32) सकारात्मक मानसशास्त्राची संकल्पनात्मक पार्श्वभूमी: एक दुष्टिक्षेप डॉ. एन. एस. डोंगरे, शिरपूर, जि. धुळे				152
33) शासनाच्या योजनांमध्ये बँकिंग क्षेत्राचे कार्य प्रा.जी.एस.किरोचे, जि.बुलडाणा				156
34) पोलीस प्रशासनातील महिलांचा सहभाग प्रा. डॉ. मिरा विठ्ठलराव फड, नांदेड.				158
35) औद्योगिक विकास के कारण हुए विस्थापन एवं पुनर्वास का प्रभाव:..... अजिता कुमारी, राँची, झारखण्ड				161
36) नर्मदा नदी के भौतिक-रासायनिक मानको का मूल्यांकन आकाश चौधरी-आबिदा कुरैशी-आर.आर. कान्हेरे				171
37) महाकाव्यत्व निकष पर 'अद्भुत रामायण' का समीक्षण डॉ. रामप्रकाश शर्मा श्रीगंगानगर (राजस्थान)				175

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

UGC Approved
Sr.No.43053

ISSN: 2394 5303 | Impact Factor 4.002(IJIF) | *Printing Area International Research Journal* | November 2017 Issue-35, Vol-04 | 09 | 245

38) जनजातीय समाज और अंधविश्वास: एक अध्ययन
जे.पी. श्रीवास्तव, अलवर (राजस्थान) || 180

39) बैगा जनजाति का सांस्कृतिक अनुशीलन: वैवाहिक परिप्रेक्ष्य
श्रीमती मीरा शुक्ला, अलवर (राजस्थान) || 186

40) अध्यापक शिक्षा में गुणात्मक सुधार एवं राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षा परिषद की भूमिका
डॉ० संतोष शर्मा, मेरठ || 190

41) "जिला व्यापार और उद्योग केन्द्र" से लाभान्वित हितग्राहियों को प्राप्त होने वाली.....
पुष्पा सूर्यवंशी—डॉ० पी.के.मोदी, इन्दौर || 195

42) यथार्थवाद की अवधारणा: एक अध्ययन
डॉ० सुरेशचंद्र यादव, पलवल, हरियाणा || 200

www.vidyawarta.com/03 | http://www.printingarea.blogspot.com

www.विद्योवार्ता.कॉम

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

हर्षवर्धन पब्लिकेशन प्रा.लि.
मु.पो.लिबागणेश, ता.जि.वीड पिन : ४३११२६ (महाराष्ट्र)
harshwardhanpubli@gamil.com, vaidyawarta@gmail.com

सर्व प्रकारच्या शिक्षणिक व सधर्म संघाचे प्रकाशक आणि वितरक

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal UGC Approved Sr.No.43053

ISSN: 2394 5303

Impact
Factor
4.002(IJIF)Printing Area
International Research JournalNovember 2017
Issue-35, Vol-04

0156

246

33

शासनाच्या योजनामध्ये बँकिंग क्षेत्राचे कार्य

प्रा.जी.एस.किरोचे

सहाय्यक प्राध्यापक

श्री.शिवाजी कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय
मोताळा, जि.बुलडाणा

भारतात बँकिंग क्षेत्राचा विकास स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडापासून झालेला दिसून येतो मानव उत्क्रांतीच्या सुरुवातीच्या अवस्थेमध्ये विनिमयाचे साधन अस्तित्वात नसल्याने विनिमयाचे साधन म्हणून विविध प्रकारच्या वस्तूंचा उपयोग करण्यात आला. मानव विकासाच्या दुसऱ्या अवस्थेमध्ये विनिमयाचे माध्यम म्हणून धातु चलनाचा उपयोग करण्यात येवू लागला या चलनात सोने, चांदी लोखंड इत्यादी धातूंचा विनिमयाचे माध्यमासाठी धातु चलन उपयोगात येऊ लागले पुढे विकासाच्या पुढील अवस्थेत कागदी चलनाचा विकास झाला व धातु चलनाची जागा विनिमयाचे माध्यम म्हणून धातु चलनाला पर्याय म्हणून कागदी चलनाचा उपयोग करण्यात येऊ लागला ज्यामुळे चलनाचे वहन करणे, साठवणुक करणे सोईस्कर झाले, यापुढील विकासाच्या अवस्थेत विनिमयाचे माध्यम म्हणून ई-मनी चा उपयोग dj.; k v ky k ; ky lp Digital Money, Plastic Money, Electronic Money असेही संबोधले जाते.

विनिमयाचे माध्यम म्हणून सुरुवातीच्या अवस्थेपासून तर आजच्या ई-मनीच्या अवस्थेपर्यंत जो चलनाचा विकास होत होता त्यातच बँकिंग क्षेत्राचा ही विकास घडत गेला आणि चलनाचा विकासासाठी बँकिंग क्षेत्राचा फार मोठा वाटा आहे. रिजर्व्ह बँक ऑफ इंडीया, स्टेट बँक ऑफ इंडीया, राष्ट्रीयकृत बँका, खाजगी बँका, विनिमय बँका,

सहकारी बँका असा प्रवास बँकिंग क्षेत्रातही घडून आलेला आहे रिजर्व्ह बँकीची स्थापना स्वातंत्र्यपूर्व काळात १९३५ मध्ये करण्यात आली तर स्टेट बँक ऑफ इंडीयाची स्थापना १९५५ मध्ये करण्यात आली. तर भारतातील १४ मोठ्या व्यापारी बँकांचे राष्ट्रीयकरण १९६९ मध्ये करण्यात आले तर १९८० मध्ये आणखी सहा व्यापारी बँकांचे राष्ट्रीयकरण करण्यात आले भारतात या बँकांच्या अनेक शाखा असून त्यांच्यामार्फत बँकिंग क्षेत्राचे कार्य तसेच शासनाच्या विविध योजनांच्या अमलबजावणीची सुरुवात झालेली दिसून येते तसेच आजपर्यंत १०० टक्के बँकिंगक्षेत्र संगणक व इंटरनेटच्या जाळ्यांनी जोडल्या गेलेले आहे त्याच बरोबर आज सर्वच बँकांद्वारे इंटरनेटच्या माध्यमातून NEFT, RTGS सुविधाद्वारे संपूर्ण देशात कोणत्याही ठिकाणी पैशाची देवाण-घेवाण करणे सोईचे झाले आहे. आज शासनाच्या विविध योजनांचे अनुदानाची रक्कम योजनाधारकांच्या बँक खात्यात जमा करण्यात येतात याकरिता बँकिंग क्षेत्र अधिक क्रियाशील दिसून आलेले आहे अशाकाही शासनाच्या विविध योजनांचा आढावा पुढील प्रमाणे.

१) दीन-दयाल अंत्योदय योजना:-

शासनाच्या या योजनेचा प्रारंभ २०११ मध्ये झाला या योजनेद्वारे ३.६ कोटी कुटुंबांच्या जीवनमानात अतिशय सकारात्मक बदल घडून आलेला आहे. या योजनेच्या सुरुवातीपासून महिला बचत गटांना १.०६ लाख कोटी रूपयांचे कर्ज वाटप करण्यात आले आहे. तसेच २०,००० कोटी बँक जोडणीच्या माध्यमातून २०१५-१६ मध्ये ३०,००० कोटी रूपयांचे कर्ज वाटप करण्यात आले आहे. २०१६-१७ या आर्थिक वर्षात ३५,००० ते ३८,००० कोटी रूपये कर्जवाटप होईल अशी शक्यता आहे आसाम, बिहार, ओडीशा, राजस्थान, पश्चिम बंगाल या राज्यांमध्ये बँक जोडणीचे काम अधिक प्रभावी झालेले आहे.

२) प्रधानमंत्री आवास योजना:-

प्रधानमंत्री आवास योजनेची सुरुवात २० नोव्हेंबर २०१६ रोजी झाली या योजनेनुसार

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

UGC Approved
Sr.No.43053

ISSN: 2394 5303

Impact
Factor
4.002(IJIF)Printing Area
International Research JournalNovember 2017
Issue-35, Vol-04

0157

247

लाभार्थ्यांची निवड २०१६-१७ मध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर करून करण्यात आली प्रत्येक राज्यामध्ये ग्रामीण गृहनिर्माणासाठी ०२ ते २० बँक खाती होती. ते सर्व आता एकच प्रमुख बँक खाते करण्यात आले ईलेक्ट्रॉनिक पेमेंटच्या माध्यमातून व्यवहार होत असल्यास लाभार्थ्यांच्या खात्यामध्ये अनुदानाची रक्कम बँक सॉफ्ट-पीएफएमएस च्या द्वारे शेट जमा करण्यात येते.

३) प्रधानमंत्री जनधन योजना:-

प्रधानमंत्री जनधन योजनेद्वारे सर्वसामान्य नागरिकांना कोणतीही रक्कम न देता बँकांमध्ये बचत खाते उघडता येते या खात्याचा उपयोग शासनाच्या विविध योजनांच्या अनुदानाची रक्कम शेट खात्यात जमा करण्यासाठी होऊ शकतो या योजनेमुळे खऱ्या योजनेच्या लाभार्थ्यांस लाभ मिळू शकतो प्रधानमंत्री जनधन योजने अंतर्गत २२ मार्च २०१७ पर्यंत उघडण्यात आलेल्या खात्यांची संख्या पुढीलप्रमाणे:-

रूपे कार्डची संख्या	17.58	3.53	0.84	21.95
एकुण	22.54	4.63	0.91	28.08
शहरी	10.22	0.66	0.37	11.24
ग्रामीण	12.32	3.97	0.55	16.84
बँकेचे नाव	सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका	प्रादेशिक ग्रामीण बँका	खाजगी बँका	एकुण

(आकडे कोटीमध्ये) (आधार-भारत सरकार PMJDY)

४) मनरेगा:-

Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act मनरेगा नरेगा या योजनेचे नाव मनरेगा करण्यात आले या योजनेनुसार

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

UGC Approved
Sr.No.43053

ग्रामीण भागातील लोकांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देत आहे. या योजनेनुसार १०० दिवस रोजगाराची गारंटी दिली जाते. २०१६-१७ सुपासन आणि जल संवर्धनावर भर देण्यात आला मनरेगाद्वारे ८२ टक्के कामगारांना जवळजवळ ९.१ कोटी कामगारांना त्यांच्या रोजगाराची रक्कम ईलेक्ट्रॉनिक पेमेंटच्या माध्यमातून शेट बँक खात्यात जमा करण्यात येते.

आजच्या या डिजिटल युगामध्ये बँकिंग क्षेत्राने आमूलाग्र बदल घडून आणले आहे संगणक व इंटरनेटच्या माध्यमातून सर्वच बँका एकाच छताखाली येऊन कार्य करित आहे आधुनिकतेच्या युगात भारतातील शासनाकडून विविध सामाजिक योजना राबविण्यात येतात या योजनांच्या विविध अनुदानाची रक्कम योग्य लाभार्थ्यांच्या खात्यात जमा होणेही तेवढेच आवश्यक असल्याने बँकिंग क्षेत्राचा समावेश तेवढाच महत्वाचा आहे प्रत्येक अनुदानाची रक्कम बँकेतील लाभार्थ्यांच्या खात्यात जमा होण्यासाठी बँकिंगक्षेत्राला अधिक महत्व प्राप्त झाले आहे. व बँकिंग क्षेत्रानेही आधुनिक उपकरणांची सांगड घालत बँकिंगक्षेत्र डिजिटल होऊन शासकीय योजनांची वित्ताबाबतची अडचण दूर करण्यासाठी प्रयत्नशिल असल्याचे दिसून येत आहे.

संदर्भ ग्रंथ सुची:-

- (१) डॉ.सुधिर बोधनकर, पैशाचे अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपुर (२००३).
- (२) प्रा.एस.एम.कोलते, मुद्रा आणि वित्तीय प्रणाली, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपुर, (२०११).
- (३) प्रा.आर.एम.भोलाने, बँक व्यवसाय, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.
- (४) मासिके-योजना, लोकराज्य

□□□